

METODICKÁ PŘÍRUČKA

k učebnici

HUDEBNÍ VÝCHOVA

PRO 6. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY

SPN – pedagogické nakladatelství,
akciová společnost,
Praha 2000

Zpracovali: Mgr. Alexandros Charalambidis (textová část),
Mgr. Dalibor Matoška (notové příklady)

Část týkající se poslechových činností v kapitole o hudebních
výrazových prostředcích zpracoval Lukáš Hurník, Ph.D.

Autor úprav písní (není-li uvedeno jinak) Mgr. Dalibor Matoška

Tato metodická příručka pro učitele se vztahuje k učebnici Hudební výchova pro 6. ročník základní školy, **schválené MŠMT ČR pod č. j. 17203/98-22 dne 19. dubna 1998 k zařazení do seznamu učebnic pro základní školy.** Učebnice je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola.

Metodická příručka poskytuje i pokyny a náměty pro práci
s **kompaktním diskem**, který je doplňkem učebnice.

Publikace je součástí ucelené řady učebnic hudební výchovy pro základní školu. Vzhledem ke koncepčnosti a kvalitě celého projektu učebnic jim byla udělena **jednotná schvalovací doložka MŠMT ČR.**

Hudební výchova pro 1. ročník základní školy
Hudební výchova pro 2. ročník základní školy
Hudební výchova pro 3. ročník základní školy
Hudební výchova pro 4. ročník základní školy
Hudební výchova pro 5. ročník základní školy
Hudební výchova pro 6. ročník základní školy
Hudební výchova pro 7. ročník základní školy
Hudební výchova pro 8. ročník základní školy
Hudební výchova pro 9. ročník základní školy

Každý titul doplňuje metodická příručka a kompaktní disk
s nahrávkami hudebních ukázek, s nimiž učebnice pracuje
a s kterými by se žáci měli seznámit.

© Alexandros Charalambidis, Dalibor Matoška, 2000
© SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2000

ISBN 80-7235-114-1

OBSAH

Úvodem	5
Metody a styl práce	7
Úvod aneb Milí šestáci	9
I. Zpíváme v lidovém dvojhlasu	10
II. Jak funguje hudba (hudební výrazové prostředky)	13
III. Když se sejdou housle s basou (hudební nástroje v lidové hudbě)	18
IV. Křížek, bé či odrážka není žádná překážka	21
V. Zpěvácké intermezzo: Barvy	23
VI. Hrajeme a zpíváme ve dvou, třech, čtyřech	26
VII. Stupnice moll melodická	29
VIII. Co je to partitura aneb Všechny nástroje v jedné knížce	30
IX. Když se něco obměňuje, může to být variace	32
X. Zpěvácké intermezzo: Vánoce	33
XI. Akord, terciová stavba akordu	38
XII. Píseň a její hudební forma. Proměny písně ve staletích	39
XIII. Hudba na jevišti a XIV. Ta naše opera česká	42
XV. Zpěvácké intermezzo: Přátelé	51
XVI. Hudba a tanec	52
XVII. Hudba a slovo	55
XVIII. Hudba, kam se podíváš	57
XIX. Zpěvácké intermezzo: Nakonec	57

ÚVODEM

Učebnice hudební výchovy pro 6.–9. ročník základní školy tvoří ucelenou řadu učebnic pro výuku tohoto předmětu na 2. stupni základní školy. Volně navazují na obdobnou řadu pro 1. stupeň. Učivo probírané v těchto učebnicích naplňuje požadavky učebních osnov vzdělávacího programu Základní škola.

Učivo na 2. stupni je rozděleno do jednotlivých ročníků takto: Učebnice 7. ročníku se zaměřuje především na výklad hudebních forem a druhů jako kánon a fuga, sonáta, symfonie a symfonická báseň, kantáta a oratorium. Dále je zde pojednáno o lidové písni, či lépe řečeno o jejích podobách. Samostatná kapitola je věnována muzikálu. Probírá se stupnice moll harmonická. Do učebnice je zařazena i „nehudební“ kapitola, která mapuje nešvary spojené s hudbou a mimo jiné se dotýká i problematiky alkoholu a drog. Další kapitoly se věnují taktování, hlasové hygieně (především v době mutace) a problematice skladatelského umění, interpretačního umění a vývoje zvukové techniky.

Učebnice 8. ročníku se zabývá vývojem umělé a nonumělé hudby evropské a světové. Do učebnice jsou dále zařazeny kapitoly týkající se hudebního materiálu a práce s ním. Jedna kapitola je věnována opakování stupnic, další osvětluje problematiku kytarových značek. Samostatná kapitola se zabývá problematikou moderních hudebních nástrojů.

V 9. ročníku je učivo tematicky zaměřeno na mapování vývoje české umělé a nonumělé hudby. Kromě kapitol věnovaných právě této problematice zde najdeme i kapitoly zabývající se rytmem, metrem a tempem, technikou v hudbě a nahrávací technikou, harmonií a harmonizací.

V 6. ročníku si žáci opakují zpěv v lidovém dvojhlasu (I. kapitola), upevňují si znalosti o intervalu (především malé a velké tercii, sextě), seznamují se s instrumentální podobou lidových písní (III. kapitola), podle požadavků osnov probírají stupnici moll melodickou (VII. kapitola) a akord (XI. kapitola). Seznamují se také s různými jevištními hudebními formami (XIII., XIV., XVI. a XVII. kapitola), s hudebními formami jako variace (IX. kapitola) a píseň (píseňová forma – XII. kapitola). Ve IV. kapitole si žáci ověří, co znají o posuvkách, v VI. poznají různá hudební tělesa a v VIII. se seznamují s partiturou, respektive s jejím využitím v hudbě.

Do učebnice jsou vložena tzv. zpěvácká intermezza. Ta slouží jednak k vykompenzování teorie (ve všech učebnicích 2. stupně jsou písně vybírány se snahou, aby tematicky doplňovaly probíranou látku), jelikož ne ke každému teoretickému problému lze najít vhodnou píseň, jednak rozšiřují nabídku hudebního materiálu v učebnici.

V učebnici je ponechán dostatek místa pro „tvůrčího ducha“, a to především v podobě tzv. námětů na činnost, které jsou zařazovány

většinou na závěr probíraných kapitol a mají motivovat žáka i učitele k činnostem spojeným s právě probíranou látkou.

K učebnici je vydán kompaktní disk s nahrávkami stěžejních poslechových skladeb (jejích částí), o kterých se v učebnici mluví a s nimiž se i pracuje. Tyto hudební ukázky mají především ilustrativní charakter a žák spolu s vyučujícím je hodnotí především z estetického hlediska. S formou a obsahem se pracuje pouze do té míry, kam dovoluují vědomosti získané v nižších ročnících.

Metody a styl práce

Učebnice hudební výchovy pro 6. ročník je rozdělena do osmnácti kapitol – osmnácti lekcí. Při jedné vyučovací hodině hudební výchovy týdně připadne na tento předmět během školního roku přibližně 33 vyučovacích hodin. Z uvedeného vyplývá, že některé kapitoly (lekcce) budou probírány pouze jednu hodinu, některé dvě i více. Počet hodin potřebný k probrání jedné kapitoly však chápeme pouze jako doporučený. Ani postupy naznačené v této metodické příručce nejsou pro učitele bezpodmínečně závazné. Tvořivý učitel si je upraví tak, jak vyhovuje jemu i třídě. Vše musí být přizpůsobeno stupni hudebního rozvoje žáků.

Hudební materiál a práce s ním

Poslechové skladby nahrané na kompaktním disku nejsou uváděny v plném znění vzhledem k omezené kapacitě nosiče. Hudební ukázky jsou určeny především k prvním poslechům, demonstraci znějící hudby, jsou jakýmsi odrazovým můstkem. V žádném případě tedy učitel není nabízeným výběrem omezován. Naopak – očekává se od něj, že ukázky podle možností školní diskotéky i svých vlastních uvede v plném znění a doplní je ještě dalšími podle svého uvážení a aktuální potřeby.

Důležitou součástí hudební výchovy je samostatná práce žáků v podobě sledování aktualit na hudebním poli, společné i individuální návštěvy hudebních představení apod. K těmto aktivitám jsou žáci i učitelé směřováni v již zmiňovaných námětech na činnost.

Vybavenost učebny

V současné době si již těžko dokážeme představit výuku hudební výchovy v učebně bez klavíru a reprodukční techniky. Nejideálnější je specializovaná učebna, ve které se bude vyučovat pouze tomuto předmětu a jejíž vybavení bude tomuto požadavku zcela odpovídat. Samozřejmě si každý učitel sám (podle svého individuálního zaměření) učebnu dovybaví. Přesto zde uvádíme alespoň základní požadavky:

klavír (pianino, el. piano, např. Yamaha YPP 35)
 keyboard(y) (např. Yamaha PSR 78 – děti, Yamaha PSR 330 – vyučující)
 nástroje Orffova instrumentáře (např. souprava KS 3000, melodické nástroje – altový xylofon KXA, sopránový xylofon KXS, altový metalofon MA, sopránová zvonkohra SG 15/10, altová zvonkohra AG 15+4 apod.)

kytara(y) (španělka – obch. značení 4755)
 flétna(y) (např. Yamaha soprano YRN 22 B, soprán YRS 24 B, alt YRA 28 B, tenor YRT 304 B, bas YRB 302)
 notová tabule
 magnetická tabule (notová)
 intonační tabule (např. Čeňkova)
 lavice Amati
 stojan(y) na noty (např. kovový rozkládací)
 video (diaprojektor, počítač)
 hi-fi věž (možnosti přehrávání CD, magnetofonových kazet a LP)
 poslechové skladby (nejlépe na CD)
 portréty hudebních skladatelů

Doporučená literatura

- Brabec, J., Štíbrová, I.: *Hudební výchova pro 8. ročník*. Úvaly, Jinan 1994
 Herden, J.: *My pozor dáme a nejen posloucháme*. Praha, Scientia 1997
 Hostomská, A.: *Průvodce operní tvorbou*. Praha, Svoboda-Libertas 1993
Já, písnička I, II. Cheb, Music 1992, 1995
 Jurkovič, P.: *Instrumentální soubor na ZŠ*. Praha, SPN 1989
 Jurkovič, P.: *Živá hudba minulosti ve škole*. Praha, Muzikservis 1995
 Jurkovič, P.: *Lidová píseň ve škole*. Praha, Muzikservis 1996
 Jurkovič, P.: *Hudební nástroje ve škole*. Praha, Muzikservis 1998
 Kolář, J., Štíbrová, I.: *Hudební výchova pro 6. ročník ZŠ*. Úvaly, Jinan 1997
 Kolektiv autorů: *Hudba v českých dějinách*. Praha, Supraphon 1983
 Kolektiv autorů: *Malá encyklopedie hudby*. Praha, Supraphon 1983
 Kouba, J.: *ABC hudebních slohů*. Praha, Supraphon 1988
 Lisá, D.: *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 1, 2*. Praha, AUVIEX 1992, 1996
 Modr, A.: *Hudební nástroje*. SHV, Praha 1981
 Pilka, J.: *Svět hudby*. Praha, SNKL 1959
 Pražák, P.: *Malá preludia*. Praha, Supraphon 1981
 Šíp, L.: *Česká opera a její tvůrci*. Praha, Supraphon 1983
 Uherek, M.: *Zpíváme ve sboru*. Praha, SPN 1985
 Viskupová, B.: *Hudebně-pohybová výchova a zpěv*. Praha, SPN 1989
 Vrkočová, L.: *Slovníček základních hudebních pojmů*. Praha, 1994, vlastní náklad
 Waugh, A.: *Vážná hudba, nový přístup k poslechu*. Bratislava, Slovo 1995
 Zenkl, L.: *ABC hudební nauky*. Praha, Supraphon 1991

Hudební časopisy:

Folk a country	-	měsíčník (Praha, Folk a country)
Hitbox	-	měsíčník (Brno, HITBOX)
Hudební rozhledy	-	měsíčník (Praha, Společnost Hudební rozhledy)
Hudební výchova	-	čtvrtletník (časopis pro hudební a obecněestetickou výchovu školní a mimoškolní, PedFUK Praha)
Melodie	-	měsíčník (Praha, GOJA)
Rock & Pop	-	měsíčník (Praha, Muzikus)

Úvod aneb Milí šestáci

(1 hodina)

V úvodní hodině seznámíme žáky s učebnicí (můžeme ji projít po jednotlivých kapitolách), s tématy, kterými se budeme po celý rok zabývat. Do hodiny zařadíme besedu o prázdninových setkáních s hudbou. Dále můžeme postupovat takto:

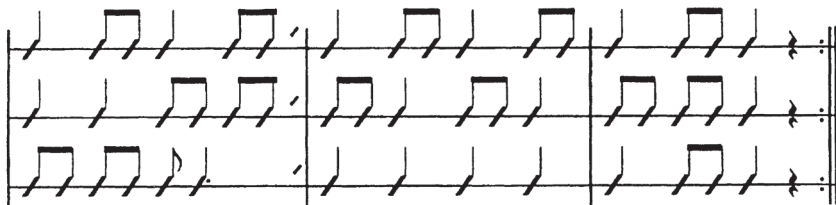
- opakování známých písní (využijeme učebnice pro 1. stupeň),
- opakování formou hledání společných témat, s nimiž se žáci již setkali a se kterými pracuje i učebnice (tanec – balet, opera, věta – perioda, hudební nástroje apod.),
- nácvik písně *Náměšť*.

Píseň *Náměšť* je umělá píseň písničkáře Jaroslava Hutky. Tematicky se hodí pro tuto úvodní hodinu: zpívá se v ní o síle pravdy, svobody, lásky, přátelství. To vše je důležité, aby byli lidé šťastni, aby si rozuměli mezi sebou – a platí to i ve třídě, v žákovském kolektivu. Vzájemné porozumění, úcta jednoho k druhému, pomoc, důvěra mezi žáky i mezi učitelem a žáky jsou podmínkami dobrého klimatu ve třídě. Takto lze píseň okomentovat, takto můžeme žáky k jejímu zpěvu motivovat. Píseň zněla na Václavském náměstí v Praze v roce 1989 – v době, kdy u nás probíhala „sametová revoluce“, kdy se zhroutil dosavadní komunistický režim a lidé byli odhodláni jít novou, lepší cestou. Píseň tehdy zpíval na mikrofon a s kytarou právě její autor – Jaroslav Hutka.

Píseň není po intonační stránce obtížná (F dur, začíná spodním V. stupněm). Rozsah $c^1 - d^2$ bude však možná činit některým žákům potíže. Proto je nutné se před písní řádně rozezpívat a žáky, kteří nevyzpívají nahoru, nechat zpívat jen první dva a poslední dva takty. Píseň lze zpívat způsobem předzpěv sólisty a odpověď sboru (pléna). To můžeme použít při nácviku i při vlastní reprodukci písně. Předzpívat bude učitel, žáci opakují po něm (repetice). Píseň doprovodíme následovně:

Dalibor Matoška
(D. M.)

The image shows three staves of musical notation for accompaniment. The top staff is for Kytara (Guitar), the middle for Dřívka (Wood block), and the bottom for Tamburína (Tambourine). Each staff begins with a common time signature 'C' and a key signature of one flat (F major). The notation uses rhythmic symbols: vertical stems with flags for eighth notes, and horizontal lines with flags for sixteenth notes. There are repeat signs (double bar lines with dots) in the middle of each staff. The guitar part has a steady eighth-note accompaniment. The wood block and tambourine parts have a similar rhythmic pattern, with the tambourine part including some rests.

Zpíváme v lidovém dvojhlasu

(1–2 hodiny)

V kapitole se žáci seznamují s pojmem lidový dvojhlas, opakují si a prohlubují znalost o intervalech, konkrétně o tercii a sextě, učí se intonovat v3 a m3, intonují terciové postupy v dur.

Kapitola sama je metodicky postavena tak, abychom podle ní mohli provádět jednotlivé kroky. Nejprve žáky motivujeme průvodním slovem (s. 9–10), pak postupujeme dále podle textu. Samozřejmě – a to je požadavek moderní hudební pedagogiky – vyjdeme ze znějící hudby. V tomto případě žáky nejprve naučíme píseň *Jaké je to kořeníčko* a zopakujeme píseň *Kdyby byl Bavorov*.

Píseň *Jaké je to kořeníčko* je v F dur a začíná tónikou. Při intonaci využijeme tonální postupy. Navíc je druhé čtyřtaktí sekvencovitým opakováním čtyřtaktí prvního s tím rozdílem, že nastupuje o tercii výš (opřeme se o tónický trojzvuk – odvodíme tak druhý tón tónického trojzvuku – a). Třetí čtyřtaktí začíná třetím tónem trojzvuku – opět se opřeme o tónický kvintakord. Při procvičování rytmu dáme pozor na tečkovaný rytmus (2., 6. a 14. takt). Píseň doprovodíme takto:

Upravil Dalibor Matoška

Klavír

Musical score for piano accompaniment of the song "Kdyby byl Bavorov". The score is written for piano and consists of three systems of music. The first system has four measures with chords C and F. The second system has four measures with chords F, C, F, and C. The third system has four measures with chord F. The key signature is one flat (B-flat major) and the time signature is 2/4.

Píseň *Kdyby byl Bavorov* znají žáci z 5. ročníku. Doprovodíme ji následovně:

Upravil Dalibor Matoška

Musical score for piano accompaniment of the song "Kdyby byl Bavorov". The score is written for piano and consists of two systems of music. The first system has four measures with chords D, A7, and D. The second system has four measures with chords G, D, A7, and D. The key signature is two sharps (D major) and the time signature is 2/4. The word "Klavír" is written to the left of the first system.

Nyní můžeme rozdělit žáky do dvou skupin. Jedna bude zpívat první hlas, druhá skupina spolu s učitelem o tercii níž. Tento zpěv připravíme následovně: V písni *Jaké je to kořeníčko* druhý hlas zopakuje první čtyřtakti (zpívá je tedy celkem dvakrát a pak pokračuje dále o tercii níž. Návčik provádíme imitací (např. podpora melodickým nástrojem) – viz s. 12 v učebnici. V písni *Kdyby byl Bavorov* nastupuje druhý hlas na tónice, hlavní melodie (melodie prvního hlasu) začíná na III. stupni (viz text na s. 13 a 14). Dále pak pokračujeme poučením o terciích a intervalech (text na s. 11).

Poté stručně přejdeme k sextám. Nacvičíme píseň *Tráva neroste*. Po intonační stránce vyjdeme z rozšířeného trojzvuku a jeho obměn ($c^1 - e - g - c^2$, $c^1 - g - e - c^2$, $e - g - c^2 - c^1$ apod.). Druhý hlas nacvičíme pomocí tonální metody. Oba hlasy pak spojíme dohromady. V notovém zápise i sluchem si všímáme sexty. (Pokud chceme jít hlouběji, vysvětlíme žákům rozdíl mezi malou a velkou sextou, naučíme je intonovat tento interval pomocí opěrných písní – malá sexta – píseň *Smutné časy*, velká – *U panského dvora*). Píseň *Tráva neroste* je uvedena ve dvojhlasé úpravě Zbyňka Císaře. Píseň doprovodíme následovně:

Kytara - schéma (podle kytarových značek)

P = palec 1 = ukazováček
2 = prostředník
3 = prsteník

Lidový dvojhlas využili v některých skladbách i hudební skladatelé. Antonín Dvořák složil na slova moravské lidové poezie (lidových písní) *Moravské dvojzpěvy*. Na kompaktním disku máme ukázkou z tohoto cyklu pro dva ženské hlasy s doprovodem klavíru (píseň *Zajatá* – CD č. 1). Poznají žáci podle sluchu, v kterém místě se zřetelně objevuje terciový dvojhlas? (Slova „*pán sa na ňu z okna dívá, on si na ňu rukú kývá*“). Pro úplnost uvádíme znění celé písně:

Žalo děvče, žalo trávu
nedaleko vinohradu.
Pán sa na ňu z okna dívá,
on si na ňu rukú kývá.
Šíruj kočí, šíruj koně,
pojedeme v širé pole.

V širé pole ujíždali,
až sa k dívčati dostali:
Daj nám děvče, daj nám záloh,
žeš' na panském trávu žalo.
Dávala jim svou plachtičku,
pán ju pojal za ručičku,
už si děvče, už si moje,
líbí sa mi líčko tvoje.

Tobě moje a mě tvoje,
líbíj sa nám oboje,
líbíj sa nám oboje.

Jak funguje hudba (hudební výrazové prostředky)

(1–2 hodiny)

V kapitole se žáci seznamují s hudebními výrazovými prostředky. Její těžiště tkví v poslechových činnostech a činnostech pěveckých, popř. instrumentálních.

Hudební výrazové prostředky jsou popsány v jednotlivých podkapitolách. Metodicky vyjdeme z textu těchto podkapitol. Notové ukázky jsou okomentovány (jsou určeny buď k přehrání, zpěvu či jiným činnostem – viz komentáře).

Děti rády rozebírají své hračky, aby viděly, jak fungují. K témuž je chceme dovést v kapitole o hudebních výrazových prostředcích. Napíšeme na tabuli všech pět „stavebních cihel“ a upozorníme, že skladatel je může využít všechny, nebo pracovat jen s některými. Existují skladby postavené jen na melodii, vše ostatní je druhořadé. Jiná hudba působí třeba jen rytmem nebo barvou zvuku.

Melodie

Máme-li dost času, můžeme se zabývat členěním melodie na předvětí a závětí. Jako notový podklad můžeme použít melodii písně *Vyletěla holubička* uvedené v učebnici. Zazpíváme si ji. V notovém zápisu vidíme, že melodie má jeden vrchol, ostatně fyzicky ho pocítí každý zpěvák ve svém hrdle, které se při nejvyšším tónu nejvíce namáhá.

Promluvíme o délce melodie (podle textu v učebnici). Vymyslet krásnou, správně vyklenutou a dostatečně dlouhou melodii, to je úkol pro velké skladatele.

Z kompaktního disku pustíme melodii z 2. věty *Koncertu pro housle a orchestr* Felixe Mendelssohna-Bartholdyho (CD č. 2). Délku melodie můžeme měřit na hodinkách – je skutečně neuvěřitelná.

Na notových ukázkách v učebnici demonstrujeme, že vůbec nezáleží na tom, z kolika tónů je melodie složena. Děti by si v diskusi mohly vzpomenout na některé své oblíbené melodie, případně je zazpívat. V diskusi s žáky probereme, zda ta či ona melodie „spotřebuje“ hodně či málo tónů.

Tento způsob zabývání se hudbou otevírá dětem jiný pohled na ni. Ukazuje cestu k analytickému poslechu, který je v rozumné míře pro posluchače velmi užitečný. Učí děti mluvit o hudbě, vyjadřovat se k její stavbě, pěstuje schopnost elementární kritiky.

Další možné poslechové skladby: Franz Schubert – *Písně*, P. I. Čajkovskij – *Koncert pro klavír a orchestr b moll*, J. S. Bach – *Air*

Rytmus

Je dobré dát dětem pocítit rytmus „na vlastním těle“ a přimět je, aby o něm i přemýšlely. Hodinu lze zahájit poslechem rockové hudby podle výběru žáků a pokusit se zhodnotit, jak se s rytmem pracuje v této hudbě. Pravděpodobně půjde o stále opakovanou ostinatní figuru. Na Stravinského *Svěcení jara* (CD č. 3) ukážeme, že s rytmem lze pracovat i rafinovaněji, aniž by ztratil svou účinnost. Pokusme se ve třídě vymyslet různé rytmické figury a reprodukovat je v různých tempích. Lze využít i princip rytmického kánonu. K různým hrám s tempem poslouží metronom.

Další možné poslechové skladby: Carl Orff – *Carmina Burana*, Bedřich Smetana – *Furiant z Českých tanců* (střídavé takty)

Harmonie

V hodině se budeme hodně opírat o hru na hudební nástroje. Kytara má tu výhodu, že jednotlivé akordy jsou reprezentovány naučnými hmaty. Na klávesách klavíru však vidíme přímo stavbu akordu. Děti si mohou nejen sluchem, ale i zrakem ověřit, jak vypadá disonance a konsonance. Můžeme ukázat rozdíl mezi širokou a úzkou harmonií. K durovému kvintakordu přidáváme další tóny (sextu, velkou a malou sekundu, septimy) a hovoříme o tom, jak akordy zabarvují. Děti nemusejí znát názvy těchto akordů, ale měly by cítit jejich charakter. Ukážeme i akordický rozklad. Své poznatky pak žáci využijí při poslechu Musorgského *Kartinek* (CD č. 4), případně dalších skladeb.

Další možné poslechové skladby: Claude Debussy – *Faunovo odpoledne*, J. S. Bach – *Preludium C dur* z 1. dílu *Dobře temperovaného klavíru* (rozložené akordy)

Dynamika

Dynamiku nejlépe procvičí učitel v roli dirigenta, který sbormistrovskými gesty určuje zvukovou intenzitu zpěvu jednoho tónu (drženého nebo repetovaného). Do hry se mohou zapojit i hudební nástroje, zejména bicí, které se uplatní ve fortissimu a v akcentech. Učitel s dynamikou pracuje logicky, s představou určitého formálního tvaru, např.:

pp ——— f ——— pp
nebo: pp — p — mf — f — ff

Žáci pak mohou právě odeznnělé cvičení zapsat „do not“ a upevnit si tak znalost dynamických značek.

Další možné poslechové skladby: Vítězslav Novák – *Jihočeská suita*, část *Kdysi* (velké crescendo a decrescendo), Maurice Ravel – *Bolero*

Barva

Ukázka z Pendereckého tvorby (CD č. 5) bude pro děti zřejmě šokující. Rozhodně je však zaujme, byť u někoho spíše v negativním smyslu. S největší pravděpodobností však dětem připravíme neobvyklý zážitek. Byla by škoda nevyužít situace k diskusi o tom, co ještě je a co už není hudba, co je to „krásná hudba“ atd.

Můžeme též referovat o různých netradičních způsobech hry na hudební nástroje, jichž se v témbrové hudbě hojně využívá: tremolo, sul ponticello, sul tasto, glissando atd.

Další poslechové skladby: různé úpravy Dvořákovy *Humoresky* pro různá nástrojová obsazení, M. P. Musorgskij – *Obrazky z výstav* v originále a Ravelové instrumentaci

Poznámka: Notová ukázka na s. 23 neslouží ke zpěvu ani ke hře na nástroje. Žáci mají pouze určit, které značky a symboly se vztahují k jednotlivým hudebním výrazovým prostředkům. Tedy např.

- noty a jejich výška = melodie
- střídání rytmických hodnot not = rytmus
- crescenda a decrescenda, akcenty = dynamika
- názvy nástrojů a jejich výběr, „sssss“, pedál = barva

K tomu, aby hudební ukázky děti zaujaly, je nezbytné reprodukovat je na kvalitních zařízeních a v dostatečné zvukové intenzitě. Hudba musí děti obklopit, odclonit je od rušivého akustického pozadí, vtáhnout je do sebe. Hudební umění rozhodně nemůže fungovat jako „hudba do ouška“.

Kontrast a gradace

Jestliže jsme označili melodii, rytmus, dynamiku a barvu jako stavební materiál hudby, pak gradace a kontrasty jsou dva způsoby, jak s tímto materiálem zacházet. Jsou to jakési umělecké triky, které pomáhají udržovat pozornost publika. Příklady kontrastů lze hledat i v jiných druzích umění, třeba ve filmu: zloděj a detektiv, Indiáni a kovbojové, Tom a Jerry. Gradaci můžeme přirovnat k záběru na přibližující se dav, který vyvolával v začátcích filmu u diváků paniku.

Ukázky ze *Svěcení jara* Igora Stravinského nabízejí dostatečný materiál k nenáročné analýze: jak bylo kontrastu dosaženo (prudké změny dynamiky, hybnosti, instrumentace), jak skladatel vybudoval gradaci (postupné přidávání nástrojů, crescendo, postupné komplikování rytmu). Tyto postřehy zvyšují vnímavost dětí vůči hudební struktuře, vedou je k chápání hudebního díla jako uceleného, logického tvaru, nikoli jako sledu izolovaných elementů. Učí je formulovat názory, popisovat dojmy, které jim hudba připravila.

Metodické poznámky k písním

Píseň *Teče voda, teče* (s. 18) je ukázkou lidové milostné písně s krásně klenutou melodickou linkou. Po intonační stránce se opřeme o tónický kvintakord. Intonujeme tonální metodou. Píseň začíná III. stupněm (odvodíme jej z tónického kvintakordu). Píseň lze zpívat ve dvojhlase. Druhý hlas následně uvádíme (jedná se o lidový dvojhlas). Píseň doprovodíme rozloženými akordy (uvádíme bohatší harmonizaci):

Dvojhlasá úprava A. Charalambidis

The musical score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. It consists of three staves. The first staff shows the melody with chord symbols D, A, D, G, D above it. The second staff shows the accompaniment with chord symbols A, D, D7, G above it. The third staff shows the accompaniment with chord symbols G7dim, D, A, D above it. The melody is a simple, folk-like tune with a slight arch. The accompaniment uses broken chords to provide harmonic support.

Píseň *Kočka na okně* (s. 19) je po rytmické i intonační stránce mnohem složitější, přesto ji žáci budou zpívat rádi. Takt je alla breve – po-

čítáme tedy na dvě doby. Po rytmické stránce se zde objevuje synkopovaný rytmus a tečkovaný rytmus. Doporučujeme píseň nejprve rytmicky vydeklamovat, v místě, kde jsou pomlky, využijeme např. dřívka (viz příklad – rytmické cvičení).

(A. Ch.)

(ty-ty ty tá ty tá ty tá ty ty ty tá táj ty ty táj ty táj ty ty ty ty
ty tá ty ty ty nic)

Píseň nacvičíme imitací po jednotlivých čtyřtaktích, popř. větších či menších celcích (podle obtížnosti). Píseň doprovodíme následovně:

Kytara - schéma (podle kytarových značek)

(D. M.)

Píseň *Holka modrooká* žáci jistě znají. Kometář k písni viz učebnice, s. 23–24. Píseň doprovodíme podle následujícího schématu:

(A. Ch.)

Kytara $\frac{2}{4}$

P i m a P i m a P i m a P i m a P i m a P i m a P i m a P i m a P i m a

P = palec, i, m, a = ukazovák, prostředník, prsteník

Když se sejdou housle s basou (hudební nástroje v lidové hudbě)

(2 hodiny)

V kapitole se žáci seznamují s hudebními nástroji používanými v lidové hudbě, v poslechu pak se skladbou inspirovanou lidovou hudbou.

Práci rozdělíme do dvou částí. V první žáci poznávají lidovou hudbu (hudební nástroje, lidové kapely) a učí se lidové písně. V druhé pak poslouchají a rozebírají skladbu V. Nováka.

(1) První část uvedeme krátkým slovem o lidové hudbě, hudebních nástrojích, které se v ní používají (vyjdeme z textu v učebnici). Se smyčcovými nástroji se žáci již setkali v nižších ročnících, proto jejich znalosti můžeme využít v krátkém kvízu:

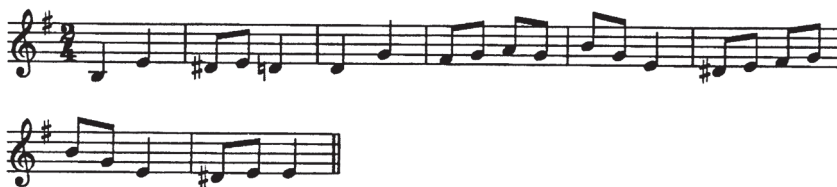
1. Jaký je rozdíl mezi houslemi a violou? (viola je větší a hlubší /ladění c – g – d – a/ než housle /g – d – a – e/)
2. Který smyčcový nástroj je největší? (kontrabas)
3. Poznáte podle zvuku, který nástroj právě hraje? (využijeme CD s ukázkami hudebních nástrojů nebo některé z CD k učebnicím hudební výchovy – např. CD pro 6. ročník /ukázka č. 2/ – housle, CD pro 2. ročník /č. 6/ – kontrabas apod.)

K opakování znalostí o smyčcových nástrojích se hodí píseň *Muzikanti, co děláte* (žáci ji znají ze 4. ročníku). Píseň vlastně (ač to není

jejím posláním) seznamuje žáky s cimbálovou muzikou (viz komentář s. 29). Před vlastním zpěvem je možné poslechnout si ukázkou zvuku cimbálové hudby (využijeme CD k učebnici pro 7. ročník – *Nepi, Jano, vodu* /ukáзка č. 1/). Z písně žáci mohou sami určit, jaké nástroje hrají v cimbálové hudbě.

Cimbál (z řeckého kymbalon) – lichoběžníkový strunný hudební nástroj chromatického ladění. Struny se rozeznávají údery paliček, v některých případech i drnkáním prsty. Předchůdce cimbálu (psalterium) se dostal do Evropy kolem 12. století z Malé Asie (arabsko-perského prostředí). Cimbály mají různé velikosti – od cimbálů velkých „stolních“ po malé, přenosné cimbály. Paličky bývají vyřezávány z tvrdého dřeva (někdy postačila i „fajfkovitě“ zahnutá větvička). Konce paliček se pak omotávají vatou, koženým páskem nebo smotkem vlny.

Píseň *Muzikanti, co děláte* je v e moll tónině. Ve 4. taktu píseň vybočuje do paralelní G dur a v 6. taktu (H – dominanta v e moll) se opět vrací do e moll. Při nácvičku využijeme intonační zkratku:

Píseň doprovodíme následovně:

(A. Ch.)

střídat podle kytarového značení

K dudám – dalšímu lidovému nástroji – využijeme text na s. 27 a píseň *Žádnuj neví*. Píseň je jednoduchá, v hlavní melodii (1. hlas) využijeme k intonaci tonální metodu, píseň začíná V. stupněm (opřeme se o tónický kvintakord). Lidový dvojhlas (tercie) nebude žákům činit pravděpodobně potíže (2. hlas může zpívat společně s žáky učitel). Při „hře na dudy“ (viz s. 28) budou žáci určitě rádi napodobovat „huk“ – hučení dud. „Hučet“ lze buď pouze na tónice, nebo v kvintě (v případě vyspělejšího kolektivu). Hučení dud lze dobře imitovat na syntezátoru vhodně zvoleným rejstříkem. Píseň doprovodíme „dudáckou kvintou“ nebo na klavíru (syntezátoru) loženými akordy (viz kytarové značení).

(2) Skladba Vítězslava Nováka *Slovácká suita* vznikla v roce 1903 a je inspirována lidovým prostředím slovácké vesnice. Konečně názvy jednotlivých částí této suity – *V kostele*, *Mezi dětmi*, *Zamilování*, *U muziky*, *V noci* – tomu napovídají. Vítězslav Novák takto hudebně zachytil jeden nedělní den na slovácké vesnici. Sám zde pobýval a hudební inspirace Slováckem se pak odrazila i v jeho díle.

Na kompaktním disku je jen malý výsek z části *U muziky* (CD č. 8). Proto doporučujeme sehnat nahrávku celou, popř. využít hudební ukázkou z kompaktního disku pro 4. ročník (CD č. 20). Před vlastním poslechem žákům přehrajeme notové ukázky z učebnice (s. 30) a připojíme následující komentář:

Hudci nejprve ladí – housle zazní zprvu „falešně“ (zmenšená kvinta), pak již „ladí“ v čisté kvintě. První píseň nejprve zazní jakoby nesměle – šohaj zanotuje svou oblíbenou píseň – a již se jí chápou muzikanti a rozehrají ji rovnou ve třech variacích:

variace I

variace II

variace III

Poznají žáci, v čem jsou od sebe variace ještě odlišné? (V tempu, každá variace je rychlejší než ta předešlá.)

Po těchto variacích přichází jiná melodie – poznají žáci, kterou píseň melodie připomíná? (*Pásli ovce valaši – Po valašsky od zeme*) Melodie – viz učebnice, s. 30. Poslední melodií (viz s. 31) se část *U muziky* uzavírá.

Po poslechu se pokusíme rozvinout s žáky debatu o tom, jak asi mohl vypadat takový nedělní den na vesnici. Využijeme k tomu jednak názvy jednotlivých částí suity, jednak hudbu samotnou (doporučujeme poslechnout všech částí – alespoň fragmentů). Dále by bylo vhodné poslechnout si část *Zamilování*.

Píseň *Voděnka studená* (s. 31–32) je v této části suitu citována. Žákům se jistě bude líbit její melodie. Rozsah melodie je poměrně velký (č8). Intonačně vyjdeme z rozšířeného tónického trojzvuku $d^1 - fis - a - d^2$. Druhý hlas nacvičíme samostatně, lze jej podržet melodickým nástrojem. Píseň doprovodíme na klavír rozloženými akordy podle kytarového značení. Pokud máme ve třídě zručné hráče na nějaký melodický hudební nástroj (housle, violu, flétnu), můžeme je požádat, aby hráli doprovod (např. první hlas – flétna, druhý hlas housle, doprovod – držené dvojzvuky – housle, viola nebo violoncello). Držený doprovod uvádíme:

(housle, viola nebo violoncello / o oktávu níž/)

Dvojhlasá úprava A. Charalambidis

IV.

Křížek, bé či odrážka není žádná překážka

(1 hodina, opakovat průběžně celý rok)

Žáci si zopakují své poznatky o posuvkách. Hodinu můžeme začít malým kvízem:

1. Co je to posuvka? (grafický znak – znak hudebního písma, který označuje zvýšení nebo snížení tónu)
2. Co je odrážka? (grafický znak – ruší platnost posuvky)
3. Pokuste se vyjmenovat tóny základní řady o půltón zvýšené (cis, dis, eis, fis, gis, ais, his)
4. Pokuste se vyjmenovat tóny základní řady o půltón snížené (ces, des, es, fes, ges, as, bé)

Pokud poslední dvě úlohy žákům nepůjdou, nevadí. Můžeme vše procvičit formou soutěžní hry:

Pravidla jsou jednoduchá. Učitel začíná otázkou (např. „Zvýšené a?“) a nejbližší žák odpoví („ais“). Žák se ptá dál svého spolužáka (např. „Snížené h?“) – spolužák musí odpovědět. Taktó lze pokračovat dál (žáci mohou odpovídat řetězově – jeden po druhém podle zasedacího pořádku),

kdo bude váhat s odpovědí, vypadává. Variant této jednoduché hry můžeme vymyslet více (například kombinovat s předznamenáním stupnic, jmenováním řad, intervalů apod.).

Metodicky je kapitola sestavena tak, abychom podle ní mohli v lekci postupovat bez dalších metodických poznámek. Proto se nyní zaměříme pouze na písně v kapitole uvedené.

Ukolébavka (s. 35) je ukázkou romantické písně skladatele Johanna Brahmsa. Píseň je uvedena v originální tónině – Es dur. Jelikož jde o koncertní podobu písně, je jasné, že pro dětské hlasy (hlasy žáků v běžné třídě) je píseň položena poměrně vysoko, proto ji doporučujeme transponovat do C dur nebo i níž – do C dur (transponovanou melodii v D dur uvádíme – viz notová ukázka). Intonačně vyjdeme z tónického kvintakordu, využíváme přitom tonální metodu (píseň začíná III. stupněm). Jelikož je *Ukolébavka* příkladem písně silně emotivní, dbáme při zpěvu na správné frázování, dýchání, intonaci (jako ostatně u všech písní), ale především na celkový výraz – zpíváme v unisonu, středně silně, v mírném tempu.

(A. Ch.)

transpozice do C dur C

Píseň doprovodíme podle originálního klavírního doprovodu (lze využít např. schopného žáka hrajícího na klavír). Další možnosti realizace písně jsou hra hlavní melodie na housle s doprovodem klavíru, sólový zpěv s doprovodem (zpívá nejlepší zpěvák ze třídy), popř. vytvoření jednoduchého instrumentálního doprovodu s předehrou a dohrou (viz příklad).

J. Brahms
Upravil D. Matoška

Partitura 2 fl
Předehra dohra
vcl

Doprovod ukolébavky vytvořit z klavírního doprovodu tak, že např. pravá ruka = 2 zobcové flétny, levá ruka = violoncello - viz ukázka:

Píseň *Naše husa* je jednoduchá, žáci si zde mají všimnout funkce odrážky. Intonačně vyjdeme z tónického kvintakordu (F dur – f – a – c), pozornost přitom věnujeme 4. taktu (skok III. – spodní V. – lze použít model V. – III. – T – spodní V. – T). Píseň doprovodíme následovně:

(A. Ch.)

Zpěvácké intermezzo: Barvy

(1 hodina)

Poprvé se setkáváme s tzv. zpěváckým intermezem. Všechny zde uvedené písně mají společného jmenovatele: barvu (vyskytující se v jejich názvu), jinak jsou samozřejmě tematicky i žánrově různorodé. Vyzveme žáky, aby si vzpomněli ještě na další písně s názvem

obsahujícím barvu (např. *Červený šátečku*, *Černá vlna na bílém beránku* apod.), popřípadě s žáky písně přezpíváme.

První v učebnici uvedenou píseň – *Oranžový expres* (s. 39) – budou žáci jistě rádi zpívat. Píseň je v C dur, intonačně ji opřeme o rozložený tónický, subdominantní a dominantní akord (viz příklad – intonační cvičení).

Při zpěvu je nutné věnovat pozornost textu – jde o píseň přetextovanou z anglického originálu, proto přízvучnost českého textu (jak tomu u podobných překladů bývá) není vždy ve shodě s melodií (přízvучností danou metrytmickou stránkou písně). Vzhledem k nedostatku místa zde nemůžeme rozepsat každou sloku zvlášť, proto doporučujeme všechny sloky (včetně první) rytmicky vydeklamovat.

Poznámky:

- ve třetí a čtvrté sloce místo „hej“ ve 3. taktu pokračujeme dál v textu písně,
- recitativ rozdělíme mezi dvě skupiny (chlapci – dívky, smíšené skupiny, dva jednotlivci apod.), celý recitativ podkládáme akordicky podle značení,
- píseň doprovodíme nejlépe na kytaru.

Píseň *Červená růžičko* (s. 40) je lidová milostná píseň z Čech. Píseň je v C dur a intonačně ji opřeme o rozšířený opěrný trojzvuk $c^1 - e - g - c^2$. Píseň doprovodíme podle kytarových značek rozloženými akordy na klavíru, popř. na kytáře.

Píseň *Černé oči, jděte spát* na téže stránce budou žáci pravděpodobně znát. Proto se ji můžeme naučit zpívat i ve dvojhlasu – viz příklad. Druhý hlas vychází z lidového dvojhlasu, který žáci již znají, pouze v závěru písně se objevují „kvinty lesních rohů“. Druhý hlas nacvičíme samostatně, využijeme přitom imitaci. Píseň doprovodíme „loženými“ akordy podle kytarového značení.

(A. Ch.)

(D. M.)

Rovněž píseň *Zlaté střevíčky* budou žáci možná znát. Píseň není po intonační stránce složitá (použijeme tonální metodu nebo přímo imitaci). Po stránce rytmické věnujeme pozornost především 15. a 16. taktu (analogicky 23. taktu), kde se objevuje synkopa a tečkovaný rytmus – nacvičíme deklamací. Píseň lze pohybově ztvárnit pomocí poskoků, tleskání a pleskání, popř. za pomoci Orffových nástrojů:

Kytara - schéma

(D. M.)

Refrén $\frac{2}{4}$

Rytmický doprovod

Dřívka		atd.
Tamburína		atd.
Triangl		atd.

Refrén

$\frac{2}{4}$		atd.
$\frac{2}{4}$		atd.
$\frac{2}{4}$		atd.

VI.

Hrajeme a zpíváme ve dvou, třech, čtyřech

(1–2 hodiny)

Cílem této lekce je seznámit žáky s různorodými hudebními uskupeními a zároveň je stimulovat v činnostech vedoucích k vytváření takových jednoduchých uskupení.

Text sám je zpracován tak, aby podle něj mohl učitel vést výklad. Proto se nyní zaměříme na jednotlivé poslechy a činnosti.

K sólovému vystoupení se docela dobře hodí píseň *Ukolébavka pro dcerku* (s. 44). Je to umělá píseň zkomponovaná skladatelem Petrem Ebenem se slovy Václava Čtvrťka. Píseň se žákům bude jistě líbit, její rozsah je však oktávový a je dost možné, že řada žáků bude mít s jejím zpěvem potíže. V originálním znění je píseň položena ještě výše (v Ges dur). Pro úplnost uvádíme klavírní doprovod (transponovaný do F dur):

*Hudba Petr Eben
Slova Václav Čtvrtek
Z cyklu Jarní popěvky*

Andantino tenero

Klavír

p legato

p

p

p

p

p

p

p

p

p simile

(Originál v Ges-dur)

Intonaci opřeme o tónický kvintakord. Celou píseň zpíváme v mírném tempu středním hlasem bez výrazných dynamických změn.

Píseň může zazpívat dobrý zpěvák třídy jako ukázkou sóla. Klavírní úpravu lze samozřejmě využít i k vytvoření různorodých hudebních uskupení jako např.:

- violoncello a syntezátor (violoncello hraje basové tóny buď smyčcem nebo pizzicato, syntezátor doprovod),
- altový xylofon, housle, flétna (altový xylofon tóny v basovém klíči transponované o oktávu výš, housle veškeré dvojzvuky v houslovém klíči, flétna ostatní tóny doprovodné nebo společně s houslemi),

- dvoje housle, altový xylofon (obdobně předcházejícímu uskupení s tím, že flétna je nahrazena houslemi),
- flétna, dvoje housle, violoncello (violoncello hraje basovou linku – tam, kde jsou tóny pod velké C, hraje o oktávu výš, housle si rozdělí melodický doprovod, flétna hraje hlavní melodii – v tomto případě se nezpívá).

Aby si žáci mohli vyzkoušet duo, je v učebnici píseň *Běži voda, běži* (s. 45). Doprovod vytvořil opět skladatel Petr Eben; píseň lze tedy interpretovat ve složení housle – zpěv (duo) s doprovodem klavíru. Píseň samozřejmě nacvičí nejprve celá třída včetně zpěvu samotného. Před nácvikem písně s žáky pozorně přečteme text (upozorníme na nářečí – krátké samohlásky), žáci sami poznají, o jakou píseň jde (milostná píseň).

Melodie písně je v tónině d moll melodické (předjímáme tedy následující kapitolu). Proto píseň nacvičíme imitací a později se k ní vrátíme. Prozatím žály upozorníme, že píseň je v mollové tónině (žáci to jistě poznají sami). Píseň doprovodíme na klavír pomocí rozkladů akordů podle kytarového značení.

K triu zazní na kompaktním disku ukázka z druhého tercetu Antonína Dvořáka (CD č. 9). Žákům pustíme ukázkou a pak se jich zeptáme, které nástroje v ní slyšeli (dvoje housle, viola). Po ukázce můžeme zopakovat, co o těchto nástrojích žáci vědí (viz učebnice hudební výchovy pro 1. stupeň a III. kapitola v této metodické příručce).

Obdobně pracujeme i s další ukázkou na kompaktním disku. Jedná se o ukázkou ze smyčcového kvartetu Bedřicha Smetany *Z mého života* (CD č. 10).

Smyčcový kvartet *Z mého života* začal psát Smetana po dokončení opery *Huňáček*, tedy v době, kdy již byl zcela hluchý. Jedná se o skladbu, která je doslovnou hudební výpovědí skladatelových pocitů, životních zkušeností, vlastně obrázkem jeho života. Sám Smetana o tomto díle říká, že skladba je „*takřka jen soukromá, a proto úmyslně psána pro čtyři nástroje, které jakožto v přátelském kruhu mají o tom hovořit mezi sebou, co mne tak silně trápí. Nic více.*“

S žáky tedy vyslechneme tento „rozhovor“ nástrojů a pokusíme se určit, které nástroje ve smyčcovém kvartetu hrají (dvoje housle, viola a violoncello).

Příklady dalších uskupení můžeme sami vybrat podle svého zaměření (např. klavírní kvinteto: F. Schubert – variace na téma *Pstruh*, klavírní trio: A. Dvořák – *Dumky*, dechové sexteto: L. Janáček – *Mládí* apod.). Činnostně lze využít již zmíněnou píseň *Ukolébavka pro dcerku*.

Stupnice moll melodická

(1 hodina, opakovat a procvičovat průběžně)

V hodině se žáci seznámí s mollovou melodickou stupnicí. Metodicky je postup naznačen již v samotné lekci. Budeme proto postupovat podle textu v učebnici.

Nejprve si s žáky zopakujeme poznatky o durové a mollové přirozené stupnici (kvíz na s. 47). K opakování se dobře hodí i píseň *Vyletěla holubička* (s. 48), kterou budou žáci jistě znát (intonačně zde využijeme tonální metodu). Píseň můžeme zpívat buď jednohlasně – pak ji doprovodíme „loženými“ akordy (kadence C – F – G), nebo lépe jako kánon – žáky rozdělíme do dvou skupin (alternativa je učitel – žáci) a zpíváme podle návodu na s. 48.

Po opakování přejdeme k mollové stupnici melodické. Možnosti jsou dvě. První je naznačena na s. 49 (metodický postup), druhou možností je odvodit stupnici z písně *Běži voda, běži*, kterou žáci znají z předcházející kapitoly. Dále postupujeme podle návodu uvedeného na s. 49.

Celá hodina pak vyústí ve zpěv písně *Koulelo se, koulelo*, kterou uvádíme ve dvojhlasé úpravě Petra Ebena. Píseň budou žáci pravděpodobně znát. Upozorníme je na zvýšený VI. a VII. stupeň ve 4. taktu – podle melodiky a tohoto zvýšení poznají žáci melodickou moll stupnici. K intonaci využijeme tonální metodu. Druhý hlas tvoří vlastně ostinátní melodie (složená z dvoutaktů) zpívaná nad nápěvem písně. Jelikož je však melodie druhého hlasu položena poměrně vysoko, můžeme místo zpěvu využít melodický nástroj (housle, flétnu). Píseň doprovodíme takto:

(D. M.)

VIII.

Co je to partitura aneb Všechny nástroje v jedné knížce (1–2 hodiny)

V kapitole se žáci seznamují s partiturou. Cílem však není jenom pasivní seznámení se s touto notovou „knihou pro dirigenta“, ale také vytvoření vlastní jednoduché partitury. Díky této kapitole si žáci mohou zopakovat i své znalosti o symfonickém orchestru, sboru apod.

Postup při probírání lekce je následující:

1. Slovem žáky informujeme o tom, co partitura je (využijeme text učebnice). Dále jim ukážeme, jak partitura vypadá (s. 52–53).

Poznámka: vzhledem k malému formátu učebnice musela být ukázka partitury rozdělena na dvě části. Správně mají být obě tyto části pod sebou tak, jak si to partitura (čitelnost jednotlivých nástrojů) vyžaduje.

Ukázce partitury odpovídá i ukázka poslechová (CD č. 11). Je jasné, že osm v notové ukázce uvedených taktů žáci těžko dokážou sledovat v kontextu s proudem hudby (skladba je navíc v rychlém tempu, takže takty „utečou“ velice rychle). Doporučujeme tedy pokusit se sehnat kompletní partituru i s příslušnou hudební ukázkou (např. Smetanovu *Mou vlast* apod.).

2. Z ukázky žáci pochopí, jak se jednotlivé nástroje píší v partituře pod sebe. Ale existují i partitury, ve kterých jsou obsaženy pouze lidské hlasy. Jedná se o partitury skladeb určených pěveckým sborům bez nástrojového doprovodu. Jednotlivé hlasy pak jsou psány pod sebou podle typu vokálního sboru – viz s. 53. I zde doporučujeme učitelé sehnat partituru nějakého sboru (např. v publikaci *Zpíváme ve sboru* uvedené v seznamu doporučené literatury). Jako poslechovou ukázkou k této problematice máme na CD č. 12 dětský sbor s doprovodem. Můžeme se s žáky pokusit na tabuli alespoň jednoduše graficky znázornit, jak asi bude partitura vypadat:

Schéma partitury – tříhlasý sbor s doprovodem klavíru

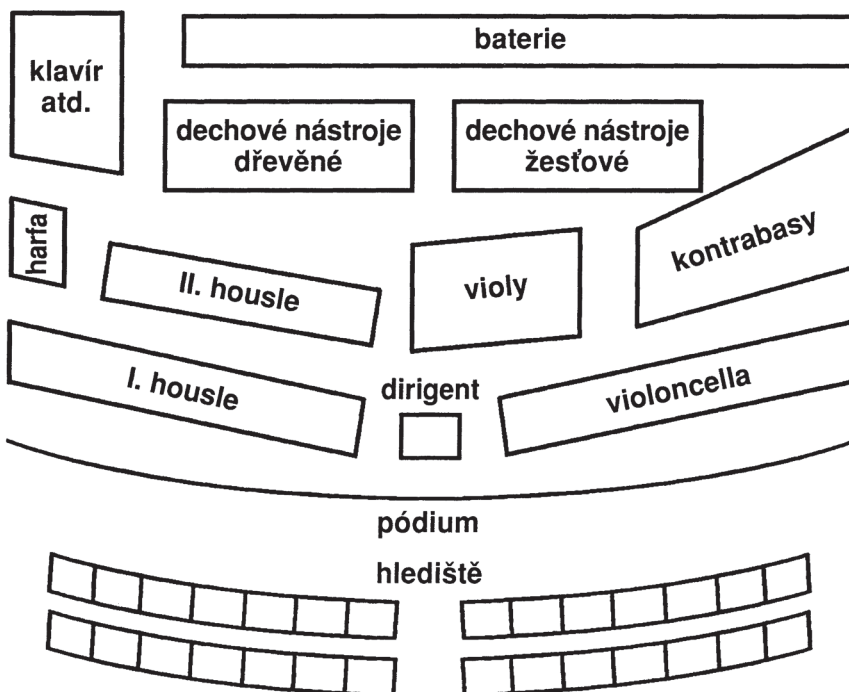
1. hlas

2. hlas

3. hlas

klavír

3. O orchestrální partituře už mají žáci povědomí z uvedené ukázky (s. 52–53). Přesto se k ní ještě jednou vrátíme a zopakujeme si zároveň obsazení symfonického orchestru. Způsoby opakování jsou různé. Můžeme například vyzvat někoho z žáků, aby se pokusil na tabuli jednoduše nakreslit schéma obsazení symfonického orchestru:

Do daného schématu pak žáci dosazují názvy nástrojů tak, jak si je pamatují z nižších ročníků. K tomu lze využít poslechovou ukázkou CD č. 13 (viz krátký komentář na s. 54).

4. Vyvrcholením naší práce by měl být pokus o vytvoření vlastní malé partitury. Nejprve s žáky probereme ukázkou na s. 55–56. Je jí jednoduchá píseň Dalibora Matošky *Myška*. Žáci nejprve sami vyjmenují, které nástroje skladatel použil (klavír, triangel, dřívka, tamburína). Z partitury žáci vyčtou, že se jedná o zpěv s doprovodem. Píseň s žáky přezpíváme (jde o jednoduchou píseň v C dur – využijeme tonální postupy v C dur). Pak se připojíme s instrumentálním doprovodem – klavír hraje učitel–klavírista nebo schopný žák, Orffovy nástroje rozdáme dalším žákům (některé nástroje lze hrát samozřejmě zdvojeně i ztrojeně – např. dřívka).

Po zpěvu žákům zadáme úkol, aby sami vyhledali velice jednoduchou lidovou píseň (doporučujeme zpěvník *Já písnička I*). Nalezenou píseň opíšou žáci do notového sešitu (učitel na tabuli), ale tak, aby se mezi jednotlivé notové osnovy vešly ještě další hlasy – podobně jako je tomu u partitury na s. 55–56. Předpokládáme, že partitura, kterou vytvoříme, bude obsahovat pouze hlavní melodii a přibližně tři doprovodné nástroje z okruhu bicích – složitější úpravy bychom s žáky asi těžko zvládli. Je však docela dobře možné zadat vytvoření partitury žákům–dobrovolníkům jako zvláštní domácí úkol (předpokládáme, že se bude jednat o žáky hrající na nějaký hudební nástroj). V obou případech vytvořená dílka se třídou přehrajeme a přezpíváme.

Jako model využíváme partituru písně *Myška*, rytmický doprovod vytváříme pomocí komplementárních rytmů (např. proti půlové v melodii dvě čtvrtové v doprovodu apod.).

Když se něco obměňuje, může to být variace

(1 hodina)

V kapitole se žáci seznamují s hudební formou variace. Hodinu začneme netradičně. Na tabuli namalujeme obrázky podobné těm v učebnici na s. 57. Postupnou diskusí s žáky (Co je obrázkům společné? Který tvar je základní? apod.) dojdeme k tomu, že se jedná o variaci na téma trojúhelník. Žáci pak mohou do svých sešitů vy-

tvořit své vlastní kreslené variace na určitý tvar (např. čtverec, obdélník, kruh apod.). Dále pokračujeme podle textu učebnice – dojdeme k tomu, že variace existují i v hudbě. Tématem pro variaci může být melodie vytvořená skladatelem, melodie převzatá od jiného skladatele nebo třeba lidová píseň.

K jednoduché lidové písni *Já do lesa nepojedu* vytvořil skladatel Lukáš Hurník další čtyři variace (ukázky na s. 58–59). Postupně je přehrajeme a žáci sami zjišťují, jak se jednotlivé variace od sebe liší (viz komentář k jednotlivým ukázkám v učebnici).

Po této části přejdeme s žáky k poslechu. Ukázka na CD č. 14 je variace pro hoboj, klarinet a fagot Od L. van Beethovena na téma z opery W. A. Mozarta *Don Giovanni*. Nejprve zazní téma k variaci. Pak následuje první variace, v níž hoboj hraje hlavní melodii rytmicky pozměněnou – melodicky zdobnější a v rychlejším tempu. V druhé variaci pak klarinet spolu s hobojem hrají melodii ve dvojhlasu (opět rytmicky pozměněnou) a fagot je doprovází rychlými šestnáctinovými běhy.

Ukázka není vzhledem k omezené kapacitě CD uvedena celá. Proto doporučujeme učiteli sehnat nahrávku celou nebo si pustit jiné variace (např. variaci na téma *Pstruh* F. Schuberta, 2. větu ze symfonie *S úderem kotlů* J. Haydna, v poslechu se též můžeme vrátit k variaci melodie znějící jako „první píseň“ ve *Slovácké suítě* V. Nováka v části *U muziky*).

Zpěvácké intermezzo: Vánoce

(1 hodina)

Název tohoto intermezza již mnohé napovídá. Jsou v něm písně, které spojuje tematika Vánoc. Hodí se proto do hodiny, která bude probíhat těsně před vánočními prázdninami. Samozřejmě svůj výběr neomezujeme jenom písněmi zde nabídnutými, ale repertoár rozšíříme o další vánoční písně a koledy (viz např. *Já písnička*).

První píseň – *Vánoce, Vánoce přicházejí* – je píseň umělá. Vypráví o shonu, který o Vánocích bývá a který mnohdy pokazí celé svátky. S humorem a nadsázkou popisuje toto chaotické dění v době, kdy by se lidé měli spíše „ztišit“ a s klidem a mírem svátky prožít. Po stránce hudební formy je píseň rozdělena na sloku a refrén – jedná se tedy o strofickou píseň. Refrén je v C dur, sloky v G dur. Píseň není ni-

jak náročná. Aby si žáci zvykli na „skok“ z C dur do G dur, mohou zazpívat následující intonační cvičení:

C G7 C G D7 G

no...

Píseň doprovodíme následovně:

Hudba Jaromír Vomáčka
Slova Zdeněk Borovec

Volně

Klavír

Vesele

sf (sbor)

Vá - no - ce, Vá - no - ce při - chá - ze - jí, zpí - vej - me,

přá - te - lé, po ro - ce Vá - no - ce, Vá - no - ce

při - chá - ze - jí, šťast - né a ve - se - lé.

Po každé sloce se vracíme k refrénu Vánoce, Vánoce přicházejí.

mf (solo ad lib.)

1. Proč jen dě - da říct si ne - dá, tlu - če o stůl
Na - še te - ta pe - če lé - ta na vá - no - ce
2. Bez prs - ka - vek, tvr - dil Slá - vek, na Štěd - rý den
Ty - hle ty - by ne - mě - ly by ma - so mí - ti

v před - sí - ni, a pak, bě - da, mar - ně hle - dá
vá - noč - ku, ne - rep - tá - me, as - poň má - me
nel - ze být, a pak tá - ta s mi - ni - ma - xem
sa - mou kost, ří - ká tá - ta vždy, když chvá - tá

1. 2. *f* (sbor)

kap - ra pod skří - ni. - ku. } Jó
 ně - co pro koč - - }
 za - vla - žo - val byt. - }
 na po - ho - to - }
 vost.

f

D.S.

Další píseň je česká lidová koleda *Štěstí, zdraví*. Její melodie je jednoduchá, intonaci opěrne o tónický kvintakord *d - fis - a*. Píseň začíná volným nástupem V. stupně (odvodíme od tónického kvintakordu). Při rozezpívání lze také využít model V. - VI. - V. - III. - IV. - II. - T. Píseň doprovodíme takto:

Upravil Dalibor Matoška

Klavír

D A7 D A7 D

A7 D A7 D

D A7 D A7

Píseň *Rolničky* je velice oblíbená vánoční píseň, původně americká lidová. Uvádíme ji s českým textem. Ten je velice dobře napsán, takže zde nedochází ke kolizi mezi přízvucností české řeči a metrorytmičkou stránkou písně. Píseň je v F dur a začíná spodním V. stupněm. Nacvičíme ji imitací a doprovodíme následovně:

Kytara - schéma (podle kytarových značek)

Píseň *Štědrej večer nastal* je česká lidová koleda. Její melodie je jednoduchá a žáci (pokud ji už neznají) jsou při prvním poslechu schopni koledu ihned imitovat. Doprovodíme ji takto:

Upravil Dalibor Matoška

Akord, terciová stavba akordu

(1–2 hodiny)

Cílem této kapitoly je zopakování a prohloubení znalostí o akordu. Žáci by měli chápat pojmy jako akord, terciová stavba akordu, sluchem by měli rozpoznat dur a moll akord, popř. zmenšený a zvětšený kvintakord a dominantní septakord. Dále by měli umět rozpoznat v notovém zápisu kvintakord, popř. septakord (ve vyspělejších kolektivitu rozpoznat i kvalitu – dur, moll apod.), v kytarovém značení pak dešifrovat dominantní septakord.

K tomu všemu přicházíme přes činnosti, které nejsou v textu učebnice zcela popsány; jejich sled na základě následujícího metodického postupu přináší do hodiny učitel:

1. Vyjdeme z textu učebnice – intonace kvintakordu a otázky sloužící k procvičení.

2. Provedeme sluchový rozbor dur a moll kvintakordu (žáci rozpoznávají malou a velkou tercii, určují pořadí tercií nad sebou: dur – velká a malá, moll – malá a velká).

3. Podle vyspělosti kolektivu lze provést obdobný rozbor zvětšeného a zmenšeného kvintakordu.

4. Žákům můžeme zadat test na sluchovou analýzu – střídavě hraje kvintakordy dur a moll, popř. zařadíme zvětšené a zmenšené, a žáci zapisují kvalitu akordu.

5. Podle vyspělosti kolektivu lze kvintakordy doplňovat sextakordy a kvartsextakordy – v tomto případě bude předcházet opět analýza akordu, poslech a následný test.

6. Ukázka na CD č. 15 a notový příklad na s. 66 zachycuje část komorní kantáty B. Martinů *Otvírání studánek*. Hlasy jsou vedeny homofonně – tvoří akordy. Žáci by měli v psané podobě umět dešifrovat kvintakordy, popř. sextakordy a kvartsextakordy.

7. Obdobně jako s kvintakordy budeme postupovat se septakordy.

8. Nyní vysvětlíme, jak značíme septakord v kytarovém značení – žáci by měli poznat dominantní septakord v kytarovém značení a sluchem rozpoznat dominantní septakord mezi ostatními akordy (opět můžeme zahrát na klavír sled různých akordů, mezi nimiž se vyskytne i akord dominantní). Ve vyspělejších kolektivech lze po uvážení učitele využít k procvičení cvičení na s. 67.

9. Přejdeme ke zpěvu písní na s. 67 a 68. Řídíme se přitom úkoly (poslední odstavce na s. 67).

Píseň *Vyletěla holubička* je uváděna ve dvojhlasé úpravě Radka Rajmona. Po intonační stránce se opřeme o rozložené akordy – tónický $g - h - d$ a jeho obměny a dominantní $d - fis - a - c$. Píseň zpíváme buď dvojhlasně – hlasy nacvičujeme zvlášť (alternativou je hra druhého hlasu na melodický nástroj), nebo jednohlasně. Píseň doprovodíme podle kytarových značek „loženými“ akordy na klavír.

Obdobně nacvičujeme a doprovázíme i druhou píseň – *Louka široká*. Opět vyjdeme z tónického kvintakordu $d - fis - a$. Zpíváme dvojhlasně – druhý hlas jistě zvládneme bez problémů.

XII.

Píseň a její hudební forma. Proměny písně ve staletích

(2–3 hodiny)

V této kapitole žáci poznávají píseň ve všech jejích možných podobách, zkoumají ji z historického hlediska, z hlediska formy, všímají si textu apod.

Práci rozdělíme do dvou etap. V té první si všimneme hudebních forem, v nichž může být píseň napsána, v druhé pak provedeme jakýsi historický exkurs, v němž si všimneme vývoje podoby písně.

Píseň a její hudební forma

Nejprve s žáky zodpovíme otázku, co je to píseň: píseň je hudební forma (v širším slova smyslu), či lépe drobná vokální skladba určená k sólovému zpěvu (může být i duo, trio někdy i sbor) bez doprovodu nebo s doprovodem. Píseň může mít různou formu. Nejprve se však podle naznačeného postupu v učebnici naučíme písně na s. 70–73.

Všechny písně jsou uváděny ve dvojhlasé úpravě Petra Ebena. Jsou to známé lidové písně. První z nich, slovenská lidová *Spievan-ky, spievan-ky*, je v C dur a začíná na V. stupni. První hlas nacvičíme imitací (popř. využijeme tonální postupy), druhý hlas zpíváme buď na brumendo, nebo jej nahradíme hrou na melodický nástroj. Pokud píseň chceme doprovodit na klavír nebo jiný akordický nástroj, použijeme základní harmonickou kadenci v C dur (akordy C, G, F).

Druhá píseň je česká lidová *Ráda, ráda, můj zlatej Honzičku*. Píseň je opět v C dur. Intonačně vyjdeme z rozšířeného kvintakordu $c^1 - e -$

$g - c^2$. Druhý hlas je poměrně jednoduchý – neustále se opakující čtyřtakti. Píseň doprovodíme na klavír podle kytarového značení (1. doba bas, 2. a 3. doba příznávka).

Poslední píseň je opět lidová z Čech *Měsíček svítí*. Píseň je v G dur. Druhý hlas je zde dost složitý, a proto jej nahradíme melodickým nástrojem. I píseň sama je poměrně vysoko, proto ji můžeme transponovat o tón níž (do F dur) či ještě níž (např. do D dur). Akordy v F dur zde uvádíme: F, C, F, Dmi, Gmi, C⁷, F, F, C⁷, F. Píseň nacvičíme pomocí imitace a doprovodíme ji podobně jako píseň předcházející. Využijeme přitom melodický nástroj, který bude hrát druhý hlas.

Nyní přejdeme ke zkoumání písní z hlediska hudebních forem. Na s. 73 a 74 máme komentář k jednotlivým písním. S žáky vše probereme s tím, že se pozastavíme u periody, v níž je psána první píseň.

O periodě (hudební větě skládající se z předvětí a závětí) vědí žáci již z 5. ročníku. Nebude pro ně neznámá ani hra na otázku a odpověď – viz s. 73. Žáci by po této průpravě měli být schopni sami vytvořit nejprve rytmickou periodu, pak se mohou pokusit i o jednoduchou melodii v C dur (předvětí čtyřtaktové končící na dominantě – tónem g , obdobně i závětí podobající se předvětí a končící nejlépe tónem c , případně jedním z tónů tónického kvintakordu). V této práci musí žákům zpočátku pomoci učitel. Vyvrcholením celé práce je pak vytvoření vlastní melodie na jednoduchý text.

Postup:

1. Zvolíme si vhodný text.
2. Text zrytmizujeme (určíme takt, napíšeme na jednu linku rytmické hodnoty not).
3. Rytmické hodnoty zmelodizujeme.
4. Vytvoříme jednoduchý doprovod – harmonizaci (to provede učitel).

Využijeme např. tato známá jednoduchá říkadla:

Žába skáče po blátě,
koupíme jí na gatě.
Na jaké, na jaké?
Na zelené strakaté.

Řezu, řezu dříví,
už jsem celý křivý.
Řezu dříví na polínka,
vaří kaši Kateřinka.

Vem si žlutou tužku,
namaluj mi hrušku.
Pod tou hruškou talíř,
sláva, ty jsi malíř!

Vašek – pašek, to je pán,
na trumpetu troubí sám!
Hraje na ni na návsí,
sbíhají se všichni psi.

Jak již bylo řečeno v úvodu, písně mohou být v různých hudebních formách. My jsme poznali díky písním v učebnici malou písňovou formu dvoudílnou a třídílnou. Existuje ovšem také tzv. velká forma písňová. K této hudební formě máme na CD č. 16 ukázkou z *Haffnerovy symfonie* W. A. Mozarta. Na ukázce zní střední část – díl B z velké trojdílné písňové formy. Jelikož střední díl mívá většinou podobu

menuetu, který žáci znají z nižších ročníků, jistě pro ně nebude problémem najít nástup „tria“ – viz notová ukážka na s. 74.

Píseň a její proměny ve staletích

V této části hodiny by se měla rozproudit živá debata proložená hudebními ukázkami na téma „píseň a její proměny ve staletích“. K tomu se hodí dobře text učebnice na s. 75–81. V metodice se omezíme pouze na komentář k jednotlivým písním určeným ke zpěvu, popř. k instrumentálnímu ztvárnění.

První z nich je umělá píseň z období romantismu *Pstruh* skladatele Franze Schuberta (komentář na s. 75–77). Můžeme ji vyslechnout z kompaktního disku (CD č. 19). Píseň se mimo jiné stala podkladem k variacím pro klavírní kvintet – posloužila jako téma. Pokud chceme píseň se třídou zpívat, naučíme se ji imitací a doprovodíme ji podle kytarového značení.

Píseň *Pase ovčák ovce* je zde uvedena ve dvojhlasé úpravě s instrumentálním doprovodem Pavla Jurkoviče. Jde o píseň strofickou (tvoří ji několik slok – strof); je v F dur, začíná spodním V. stupněm. Celkově není píseň náročná, při intonaci využijeme tonální postupy. Druhý hlas nacvičíme stejným způsobem. Píseň můžeme také „zinscenovat“ – rozdělíme sloky podle jednotlivých postav – vypravěč, řezník, pán, ovčák (lze zpívat i ve skupinkách).

Píseň *Růžička* je opět píseň strofická. Její nápěv je starý – ze 17. století (viz komentář v učebnici na s. 81), český text současný. Žáci možná budou píseň znát v podání skupiny Spiritual kvintet. Píseň je v F dur – nacvičíme ji nejlépe imitací, dbáme přitom na správný rytmus – především v závěru písně (rytmus nacvičíme nejlépe pomocí rytmické deklamace textu). Před jednotlivými slokami lze hrát vždy krátkou přehru (mezihru) – viz příklad. Píseň doprovodíme nejlépe na kytaru „vybrnkáváním“ podle kytarového značení.

Přehra, mezihra a dohra

(D. M.)

Doprovod: kytara - schéma
(vybrnkat)

Závěr

Poslední písní je žáky velice oblíbená píseň *Malé kotě*. Je v F dur (začíná III. stupněm – při rozezpívání lze využít intonační model III. – T – spodní VI. – spodní V. – T).

Takt písně je správně *alla breve* – počítáme tedy na dvě doby, nikoli na čtyři, jak je nedopatřením uvedeno v notovém zápisu. V rytmu písně se objevují synkopy (lze použít rytmické slabiky: ty – táj – ty – ty). Píseň doprovodíme buď na klavír, nebo na kytaru podle kytarového značení. K písni můžeme připojit i rytmické nástroje – viz příklad.

(D. M.)

Kytara - schéma

Refrén: jako simile

Dřívka

Tamburína

XIII.

Hudba na jevišti

a

XIV.

Ta naše opera česká

(3–4 hodiny)

Jelikož je obsah učiva těchto kapitol velice podobný (měly by být probírány v návaznosti jedné na druhou), uvádíme metodické poznámky pro obě kapitoly společně. Převážná většina činností bude spojena s poslechem, přičemž celá práce by měla vyústit v jakousi „jednoaktovou“ operu složenou z árií, recitativů a sborů v podobě jednoduchých lidových písní.

Pro začátek mohou žáci zodpovědět otázky krátkého kvízu uvedené v učebnici na s. 84.

ad 1 – Opera je vlastně jakýsi druh „zpívaného divadla“. Je to scénické hudební dílo obsahující složku vokální, instrumentální, dramatickou, výtvarnou apod.

ad 2 – *Don Giovanni* – např. árie *Finch'han dal vino* Dona Giovanniho.

ad 3 – A. Dvořák – *Rusalka*, árie Ježibaby, W. A. Mozart – *Kouzelná flétna*, árie Papagena apod.

ad 4 – A. Dvořák – *Rusalka*, L. Janáček – *Příhody lišky Bystroušky*, B. Smetana – *Prodaná nevěsta* apod.

Opera

O opeře žáci budou již ledacos vědět z nižších ročníků. Můžeme s nimi zopakovat např. děj Smetanovy *Prodané nevěsty* (metodická příručka k učebnici hudební výchovy pro 3. ročník). V této části si však máme na poslechových ukázkách dokumentovat vývoj opery – od uzavřených výstupů v podobě střídání árií a recitativů po dramatickou operu romantickou.

První ukázka na kompaktním disku je árie z opery *Xerxes* G. F. Händla (CD č. 20). Árie je velice známá. Žáci si při poslechu všimnou krásné melodie. Jistě poznají i jazyk; tehdejší opery se často komponovaly v italštině – v jazyce země, ze které opera vzešla.

Naproti tomu další ukázka – duet B. Smetany *Věrné naše milování* (CD č. 21) – je v jazyce českém. V romantismu se díky „národním školám“ začaly opery komponovat výhradně v jazyce národa, k němuž skladatel patřil – už jen kvůli srozumitelnosti. Navíc Bedřich Smetana vzal námět pro tuto operu z vesnického, lidového prostředí. Opera v baroku si naopak líbovala v antických námětech a teprve od klasicismu se od antických námětů upouštělo a autoři se inspirovali náměty současnými, z literatury apod.

Z romantických velikánů opery (R. Wagnera a G. Verdiho) máme na ukázkách *Sbor poutníků z Tannhäusera* (CD č. 22), *Sbor Židů z opery Nabucco* (CD č. 38) a *Triumfální pochod z Aidy* (CD č. 23).

Zastavme se nejprve u *Sboru poutníků* a *Sboru Židů*. Oba dva sbory mají silný dopad na posluchače. Orchester zde doprovází mohutný zpěv. V případě *Sboru Židů* se doprovod omezuje na příznávky, hlavní melodii spolu se zpěvem hrají smyčce (housle), ve střední části se sbor rozroste do mohutného fortissima podbarveného dechovými nástroji, aby zas utíchal v pianissimu a znova se rozbouřil. Na závěr se hlavní melodie opět opakuje, tentokrát podbarvená flétnou.

Tematicky *Nabucco* vychází z bible – Starého zákona. Zde se rozehrává starodávný příběh o zajetí Židů Babyloňany a jejich vládce Nabuchodonozorem. Právě onen sbor měl obrovský účinek na posluchače tehdy nejednotné Itálie, který jim zněl ve své mohutnosti jako hymnus na svobodu a stal se i hymnem revolučním při bojích za jednotnou Itálii (může-

me srovnat s podobným účinkem citace husitského chorálu *Ktož jsou boží bojovníci*. V příběhu dal král Nabuchodonozor – přemožen jejich vírou – Židům svobodu.

Žáci by si měli při poslechu obou ukázek všimnout rozdílného přístupu G. Verdiho a R. Wagnera ke komponování. Ve *Sboru poutníků* totiž melodie zpěvu není tak zřetelně podporována hudebními nástroji jako v předcházejícím případě. Hudební řeč zpěvu je svěbytná stejně jako řeč hudebních nástrojů.

Německý skladatel Richard Wagner byl reformátorem opery. Požadoval, aby hudba sama promlouvala svou dramatičností – hudba v orchestru již neměla být omezena jen na doprovod zpěváků, ale měla se sama podílet na dokreslení celé atmosféry děje. Dále pak Wagner ve své tvorbě využíval tzv. příznačné motivy (leitmotivy) – motivy nebo témata, která se v hudbě neustále objevují tam, kde je to „příznačné“, a charakterizují postavy, situace, vztahy apod. Kromě toho uplatňoval tzv. nekonečnou melodii (neustálý tok melodie, změn harmonického centra, oddalování závěru) v souvislosti s požadavkem souvislého, plynulého děje bez jednotlivých uzavřených výstupů, dále požadoval dokonalou výtvarnou scénu jako nedílnou součást celého dramatického útvaru apod. Naopak Giuseppe Verdi bývá stavěn do protikladu Wagnerovi, i když byl díky některým svým operám (*Aida*, *Don Carlos* aj.) obviňován kritikou z germanismu a wagnerismu. Přesto v převážné části Verdiho díla (kromě jeho závěrečného tvůrčího období) převládá tendence k uzavřeným formám a vyniká vůdčí hlas melodie nad orchestrálním doprovodem.

Proti oběma sborům stojí *Triumfální pochod* z opery *Aida*. Pro tuto příležitost byly vyrobeny trubky zvané „aidovky“, jakési repliky staroegyptských hudebních nástrojů – přímých trumpet.

Děj opery *Aida* je situován do starého Egypta. Jako námět posloužil příběh lásky mezi egyptským vojevůdcem Radamesem a etiopskou princeznou – otrokyní Aidou. V operě vlastně proti sobě stojí dva znepřátelené národy a Radames musí volit mezi povinností ke svému národu a láskou k zajaté princezně. Opera končí smrtí Radama a dobrovolnou smrtí Aidy: Radames vyzradil na naléhání Aidina otce – zajatého krále Amonastra – vojenské tajemství.

Opera měla premiéru v Káhiře koncem roku 1871 a hned nato v únoru 1872 v Miláně. Při poslechu si žáci všimají neobvyklého slavnostního zvuku trubek „aidovek“ doprovázených orchestrem. Jednoduchou melodii lze s žáky zazpívat.

Opereta

Opereta znamená doslova „malá opera“. Její děj je proti operě mnohem prostší. V operetě bývají zařazovány tance – často oblíbené dobové – například valčík. Zlatý věk operety je spojován se jménem

Jacques Offenbach. Z jeho operety *Orfeus v podsvětí* pochází známé taneční „číslo“ – kankán. Jak zní, můžeme vyslechnout na CD č. 24.

S žáky můžeme kankán i vyzkoušet. Rozdělíme je do tří- až čtyřčlenných skupinek. Asi nejznámějším prvkem z kankánu je „vykopávání“ nohou – střídavě pravé a levé. Žáci se vzájemně zaklesnou s rukama v bok a v rytmu lehce „poskakují“ na místě. K tomu připojí nejprve pokrčení pravé nohy a zpět, výkop a zpět – to opakují dvakrát. Pak totéž levou nohou. Jde o poměrně náročný úkon. Proto doporučujeme předem se rozcvičit – protáhnout svaly na dolních končetinách (strečink) a vůbec se rozhýbat. Můžeme vyhlásit i soutěž o nejlepší taneční skupinu.

Johann Strauss je znám především svými valčíky. Ukázku jednoho z nich – *Na krásném modrém Dunaji* – máme i na kompaktním disku (CD č. 25). Lze na něj tancovat? Jistě. Pokud se někdo z žáků zabývá tancem, může valčíkové kroky předvést.

Z výkladu o operetě by si žáci měli odnést poznání, že se v ní objevovaly moderní dobové tance, operetní árie byly méně komplikované, děj jednodušší, srozumitelnější laické veřejnosti. Operety se tvořily v národních jazycích.

Muzikál a hudební revue

Dalšími jevištními díly jsou muzikál a hudební revue. O muzikálu si žáci povědí více v 7. ročníku, proto jej pouze připomeneme (lze využít metodickou příručku k učebnici hudební výchovy pro 7. ročník). Hudební revue je u nás spojena se jmény Ježek, Voskovec a Werich. Jejich revue byly často „prošpikovány“ vtípem, satirou, kritikou soudobých nepořádků, ale také písněmi hudebně inspirovanými jazzem a swingem. V písních je vždy skryta určitá moudrost, životní filozofie. Proto měly takový úspěch a jsou aktuální i v dnešní době. Text písně *Stonožka* je v učebnici na s. 89 – naleznou žáci pointu písně?

Píseň *Šaty dělaj člověka* uvedená na s. 90 je pro zpěv poměrně náročná. Pokud chceme píseň zpívat, nacvičíme ji imitací. Rytmicky není složitá, přesto můžeme rytmus procvičit pomocí rytmické deklamací textu. Zpěv lze rozdělit mezi učitele, popř. nejlepšího zpěváka (zpěváky) třídy – zpívají část do repetice – a zbytek třídy. Ten pak zpívá úsek od repetice do konce. Píseň lze jednoduše doprovodit na kytaru podle kytarových značek způsobem příznávka – akord.

Česká opera

V této části hodiny se zaměříme na operní díla českých mistrů. Převažovat budou činnosti poslechové. Vyvrcholením naší práce pak bude (jak již bylo naznačeno) vytvoření jakési malé opery – či spíše zpěvohry – sestavené z lidových písní.

První ukázkou na kompaktním disku (CD č. 27) je sbor z opery *Belorfontes* našeho skladatele Josefa Myslivečka. (Medailon skladatele i stručný děj opery máme v učebnici na s. 92 a 93.) Při poslechu se zaměříme na zvuk orchestru a na jazyk, ve kterém se zpívá. Žáci se pokusí poznat hudební nástroje v orchestru – jsou to smyčcové nástroje s cembalem. V době baroka i raného klasicismu tvořily orchestr především smyčcové nástroje a cembalo (hrající generál bas), později ruku v ruce se zdokonalováním hudebních nástrojů se začaly v orchestru prosazovat více i dechové nástroje a bicí (nástroje symfonického orchestru). V Myslivečkově opeře se zpívá italsky. Protože opera pochází z Itálie, bylo zpočátku módní komponovat v italském jazyce. To bylo v případě Josefa Myslivečka ještě umocněno tím, že v Itálii žil a tvořil.

Další ukázkou (CD č. 28) je árie Prince z opery *Rusalka* Antonína Dvořáka. (Stručný děj opery i medailon je opět v učebnici.) Princ zpívá tuto árii ve chvíli, kdy poprvé spatří Rusalku coby lidskou bytost. Zpěv je niterný, vyjadřuje okouzlení Rusalkou a vyznívá jako vyznání lásky. Žáci by měli poznat hlas Prince – tedy tenor.

Na CD č. 21 zní duet *Věrné naše milování* z opery *Prodaná nevěsta*. Žáci Smetanovo dílo, konkrétně tuto operu, znají již z předchozího ročníku. Proto pro ně nebude jistě problém stručně převyprávět (zopakovat si) děj *Prodané nevěsty*. Duet *Věrné naše milování* z prvního dějství je vyjádřením slibu věrné lásky mezi Jeníkem a Mařenkou. Poznají žáci hlasy, kterými zpívají Jeník a Mařenka? (Můžeme připomenout i bas Kecala a komický tenor Vaška.)

Ukázkami z oper Leoše Janáčka (CD č. 29) a Bohuslava Martinů (CD č. 30) se dostáváme do období 20. století. S žáky bychom – vzhledem k úrovni jejich hudebního myšlení – ukázky asi těžko rozebírali. Zaměříme se proto pouze na některé důležité prvky:

1. Porovnání orchestrální složky doprovodu. Jaký je rozdíl mezi orchestrem z hudební ukázky č. 27 a orchestrem z ukázek č. 29 a 30? (bohatší instrumentace, použití dechových nástrojů, v případě hudby Leoše Janáčka je hudební proud ještě samostatnější, podtrhující dramatictost situace)
2. Jazyk, ve kterém se zpívá: Mysliveček – italsky, Janáček – česky, resp. moravským nářečím, Martinů – v tomto případě jde o anglickou verzi českého textu.
3. Děj opery. Zde doporučujeme knihu *Česká opera a její tvůrci* (viz seznam literatury), kde na s. 170–171 a 259–260 nalezneme podrobný děj obou oper.
4. Hlasy v ukázkách. Žáci by měli bezpečně rozpoznat tyto hlasy: na CD č. 29 soprán Kostelničky, na CD č. 30 tenor ovčáka Manolia.

Důležitou úlohu v dějinách české opery a české kultury sehrálo Národní divadlo. V učebnici jsou mu věnovány strany 96–99. Žáci mohou vytvořit referát o této významné kulturní památce. Pro žáky pražských škol by mělo být samozřejmostí Národní divadlo navštívit.

Nyní přejdeme k nácvičku „malé opery“.

Podle vzoru některé z oper (např. Smetanovy *Prodané nevěsty*, Dvořákovy *Rusalky* apod.) můžeme vytvořit „operu“ i za pomoci vhodně vybraných a seřazených úryvků lidových písní. Zkuste si zazpívat v návaznosti následující písně a představit si třeba tento děj: Chlapec hledá děvče. Konečně najde tu, do které se zamiluje, a následuje svatba. Pak však odchází na vojnu a na svou vzdálenou ženu jen vzpomíná.

Mírně **Sólo chlapec:** *Jihočeská*

D

1. Kdy - by ta - dy by - la ta - ko - vá pa - nen - ka,

A7 D G

kte - rá by mě chtě - la. Kte - rá by mě chtě - la,

D A7 D

sy - na vy - cho - va - la, při - tom pan - nou by - la.

Vesele **Sólo dívka:** *Slovenská*

A E A E

1. Pří - di ty, šu - haj - ko, rá - no k nám, u - vi - díš,

H7 E A

čo ja to ro - bie - vam: Ja rá - no vstá - vám,

D E A E A

kra - vy na - pá - jam, o - ve - čky na po - le vy - há - ňam.

Mírně Sbor: Česká

D A7 D H7

1. Ža - lo dě - vče, ža - lo trá - vu, ža - lo dě - vče, ža - lo trá - vu

Em A7 D A7 D

u pan - ské - ho su - cho - pá - ru, u pan - ské - ho su - cho - pá - ru.

Procitěně Sólo chlapec: Moravská

G C D7 G

1. Když jsem šel z Hra - diš - ťa z po - žeh - ná - ní,
po - tkal jsem děv - či - cu zne - na - dá - ní.

D7 G D7

Po - tka - la mě, po - zna - la mě.

G C D7 G

Čer - ve - né jab - lúč - ko dá - va - la mně.

Marcia Sólo chlapec: Česká, úprava František Kmoch

A E A D A D

1. Ko - lí - ne, Ko - lí - ne, sto - jíš v pě - kné

A E A E A D A

ro - vi - ně! Šen - ku - je tam má mi - lá,

D A E A E A

má pa - nen - ka roz - mi - lá, šen - ku - je tam ve ví - ně.

Sbor:

Volně *Moravská ze Slovácka*

G Am D7 G

1. Za-spa-la ne-věs-ta v ze-le-nej du-bi-ně,

G7 C Cm G

pri-šla pro ňu mam-ka, pri-šla pro ňu mam-ka:

E Am D7 G

„Staň, ne-věs-to, ho-re, staň, ne-věs-to, ho-re!“

Sbor:

Pomalú *Moravská ze Slovácka*

A E

1. Ej, od Buch-lo-va vě-tr vě-je,

A D A

už téj Ka-čen-ce pan-tle be-re. Dnes-ka ne-věs-ta zaj-tra že-na,

E A ²A

dnes ve-čer bu-de za-če-pe-ná. pe-ná.

Sólo chlapec:

Mírně rychle *Česká*

D A7

1. Kou-pím já si ko-ně vra-ný, až na tu

D D7

voj-nu půj-du. A na te-be,

G Fdim A7 D

mo-je mi-lá, na te-be za-po-me-nu.

Sólo chlapec:

Volně

Moravská ze Slovácka

D A7 D

1. V Ho - do - ní - ně za vo - já - čka mňa vza - li,
mo - je vlá - sky na kra - řu - čko, stri - ha - li,

G D A7

mo - je vlá - sky hej, haj, na ko - le - na pa - da - ly,

D A7 D

o - tec, mat - ka aj fra - jár - ka pla - ka - li.

Sólo chlapec:

Zdlouha

Česká

A D E A D

1. Ho - ro, ho-ro, vy - so - ká jsi! Má pa - nen - ko, vzdá - le -
2. Vad - ne, vad - ne až u - vad - ne! ne - ní v svě - tě pro mne

A E A

ná jsi; vzdá - le - ná jsi za ho - ra - ma,
žád - né, ne - ní žád - né po - tě - še - ní

D E A

vad - ne lás - ka me - zi ná - ma.
pro mne ví - ce k na - le - ze - ní!

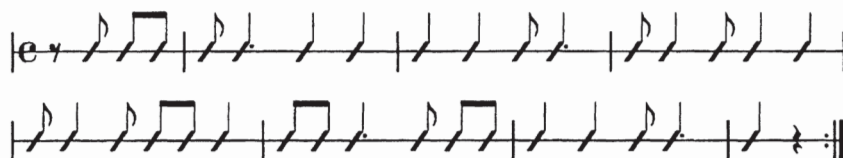
Můžete se také sami pokusit kombinací různých lidových písní vytvořit další témata a názorně je pak v hodině hudební výchovy společně realizovat.

XV.

Zpěvácké intermezzo: Přátelé

(1 hodina)

Pojítkem písní obsažených v tomto intermezzu je jistý druh vztahu mezi lidmi – přátelství. Písňe nejsou složité a žáci je pravděpodobně budou znát. První píseň – *Frankie Dlouhán* – nacvičíme imitací. Všimneme si především její rytmické stránky – objevuje se zde hojně tečkovaný rytmus. Doporučujeme text písňe rytmicky vydeklamovat. Rytmus můžeme procvičit následovně:

Píseň doprovodíme takto:

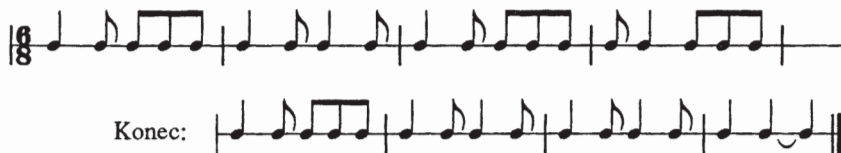
Kytara - schéma (podle kytarových značek)

Píseň *Bláznova ukolébavka* je velice známá. Její melodii není proto třeba podrobněji nacvičovat. Při zpěvu dbáme na správnou výslovnost a především dodržujeme rytmus písňe (šestnáctinové hodnoty v 6. a 10. taktu, tečkované rytmy apod.). Doprovod může být následující:

Kytara - schéma

(D. M.)

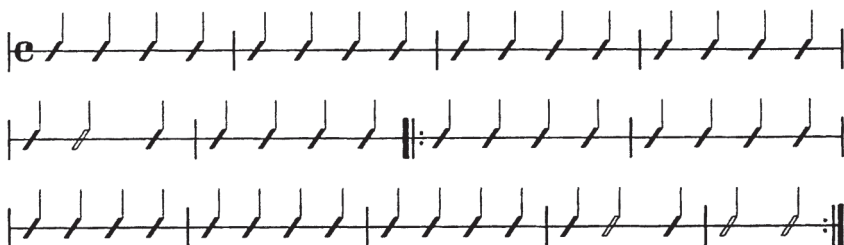
Píseň *Hodné štěně* je opět jednoduchá. Je v C dur a začíná rozložným tónickým kvintakordem (zopakujeme kvintakord – terciovou

stavbu). Pokud chceme píseň nacvičit důsledně pomocí intonace, pak VI. stupeň odvodíme z modelu V. – VI. – V. – III., VIII. z rozšířeného kvintakordu I. – III. – V. – VIII., dále pak použijeme intonační zkratku:

Takt písně je alla breve. Doprovodíme ji takto:

Kytara - schéma

XVI.

Hudba a tanec

(1–2 hodiny)

V kapitole se žáci seznamují s baletem a hudbou, která je jeho nedílnou součástí. Hodinu lze zahájit malou rozcvičkou – tancem na nějakou rytmickou hudbu (viz námět na činnost). Žáci si třeba mohou sami přinést hudební ukázkou na nějakém hudebním nosiči. Tak připravíme půdu pro téma hudba a tanec.

Začneme otázkou: Co je tanec? Žáci budou pravděpodobně reagovat slovy: pohyb na hudbu. V diskusi s žáky využijeme text učebnice i další námět na činnost – pantomimické vyjádření děje.

Zde můžeme využít např. příznačnou nahrávku Musorgského *Obrázků z výstav* – *Boháč a chudás*. Doporučujeme sehnat originální klavírní verzi, ta více odpovídá komornímu ladění pantomimického výstupu. Žáci při poslechu jistě

dešifrují „boháče“ jako nabubřelého despotického člověka (hluboké tóny v klavíru – ukázka a) i „chudáka“ (běžování – vyšší poloha v klavíru – ukázka b).

a) **Andante** (mímým pohybem)

Two staves of musical notation in G major, 3/4 time. The first staff begins with a dynamic marking of *mf* and contains a melodic line with a triplet of eighth notes. The second staff continues the melody with a triplet of eighth notes and ends with the marking *atd.*

b)

Two staves of musical notation in G major, 3/4 time. The first staff begins with a dynamic marking of *ff* and contains a rhythmic pattern of eighth notes with triplets. The second staff continues the pattern and ends with the marking *atd.*

Těžiště celého tématu však spočívá v poslechu hudby, popřípadě – máme-li videonahrávku s baletem či výrazovým tancem – ve shlédnutí části baletu (*Romeo a Julie*, *Gajané – Šavlový tanec*). Poslech navodíme nejprve stručným vysvětlením, co je balet (viz učebnice). Pak přejdeme k vlastním ukázkám. Na CD č. 31 a 32 máme nahrávku z baletu *Romeo a Julie* Sergeje Prokofjeva. První ukázka se nazývá *Montekové a Kapuleti*.

Před poslechem můžeme stručně připomenout děj Shakespearovy hry – nezávíst dvou rodů, z nichž pocházejí dva mladí lidé, kteří se do sebe zamilují a přes veškerá protivenství si slibují lásku. Jejich vzájemný vztah ukončuje tragická smrt. Teprve nad mrtvými milenci se oba zneprátené rody smířují.

Tragičnost příběhu umocní první hudební ukázka (viz otázky uvedené v učebnici). Hned na počátku se dramaticky ozvou tóny v zesťových nástrojích a rozehrají jeden veliký disonantní akord explodující v bouřlivém fortissimu. To naráz utichá a smyčcové nástroje v pianissimu, jakoby mlhavém oparu, připravují nástup budoucího dramatu. A již přichází známá melodie, charakterizující svár obou rodů:

Allegro pesante

Musical score for 'Allegro pesante' in 4/4 time, key of D major. The first staff begins with a dynamic marking of *f* and a second-measure rest. The melody is characterized by dotted rhythms and eighth-note patterns. The second staff continues the melody with various articulations and dynamics.

V případě druhé ukázky (CD č. 32) jde o hudební vykreslení mladické Julie. V hudbě nalezneme dvě polohy, jednak živé, dětsky hravé dívky – téma *a*, jednak dívky plně prvního milostného okouzlení, snivé a něžné – téma *b*. Po tématu *b* se opět vrací rušná hudební myšlenka. Poznejí žáci nástroj, který hraje něžnou melodii v ukázce *b*?

a)

Musical score for 'Vivace' in 4/4 time, key of D major. The first staff starts with a dynamic marking of *mf*. The music is lively and rhythmic, featuring eighth-note patterns and chords. The second staff continues the piece, ending with a dynamic marking of *ad.*

b)

Musical score for 'p con eleganza' in 4/4 time, key of B-flat major. The first staff begins with a dynamic marking of *p* and the instruction 'con eleganza'. The melody is smooth and lyrical, featuring long notes and flowing eighth-note passages. The second staff continues the melody with similar characteristics.

Naopak další ukázka – *Šavlový tanec* z baletu Arama Chačaturjana *Gajané* (motivem baletu je obrana vlasti před nepřáteli) – představuje živelnou taneční hudbu prodchnutou lidovým motivem. *Šavlový tanec* je velice populární „hudební kus“, který bývá hrán i samostatně v koncertním provedení. Hned na první poslech žáky jistě upoutá rytmická složka hudby a barvitost orchestru (bicí nástroje a žesťové nástroje, orientální melodie ve střední části ukázky apod.). Lépe než hudební ukázka však celkovou atmosféru *Šavlového tance* vystihne videonahrávka.

Hudba a slovo

(1–2 hodiny)

V této lekci se žáci seznamují s možnostmi, které nám dává spojení hudby a slova. Poznávají dva důležité hudebně-literární útvary – melodram a scénickou hudbu.

Melodram

Spojení hudby a slova v podobě textu písně je známé od nepaměti. Spojení hudby a mluveného slova je ale záležitost poměrně mladá. Melodramy začaly vznikat v klasicismu (první psal J. J. Rousseau). V melodramu hudba nemá jen doprovodný charakter, ale svými prostředky (zvukomalebnot) ještě více podtrhuje dramatičnost situace.

Na kompaktním disku máme části dvou melodramů. První z nich (CD č. 34) je od českého skladatele Jiřího Antonína Bendy. Jak jsme si říkali v kapitole věnované operám, častými náměty barokních, ale i klasicistních oper bývaly příběhy z antiky. Není proto divu, že i námět Bendova melodramu pochází z antického Řecka.

Ariadna – dcera krétského krále Mínoa – pomohla Theseovi, aby nezabloudivl v labyrintu, kde čekal hrůzný Minotaurus – napůl člověk, napůl býk, ježmuž byly předkládány lidské oběti. Až Theseovi se za pomoci Ariadny (která mu dala klubko, jež ho nakonec vyvedlo z labyrintu) podařilo nestvůru zabit.

Při poslechu žáci jistě zaregistrují střídání slova a hudby. Klasicistní melodramy byly komponovány právě taktó. Naopak v romantismu, kdy Zdeněk Fibich „vzkřísil“ melodram, plynula hudba nepřer-

tržitě a podmalovávala celé mluvené slovo. Poslech tedy směřuje k tomu, aby žáci odhalili rozdílné pojetí melodramu v klasicismu a romantismu. Kdo je ústřední postavou v obou melodramech? (Bendův melodram – Theseus, Fibichův – Vodník)

Melodram Zdeňka Fibicha (ukázka CD č. 36) je vytvořen na známou baladu Karla Jaromíra Erbena *Vodník* (sbírka *Kytice*). Doporučujeme báseň přečíst nebo alespoň si připomenout její děj (více by se žáci měli dozvědět v 7. ročníku).

Jako další ukázkou Fibichova díla uvádíme *Poem ze selanky V podvečer* (CD č. 35). Metodický text viz metodická příručka pro 9. ročník.

Scénická hudba

Již z názvu bude asi patrné (a žáci pravděpodobně sami zareagují), že řeč bude o hudbě doplňující scénické – divadelní představení. Již ve starém Řecku se v divadelních představeních – dramatech i komediích – užívala hudba. Stejně tomu bylo i ve středověku v liturgických hrách, v renesanci pak jako doprovod ke hrám W. Shakespeara apod.

V učebnici máme odkaz na tvorbu Josefa Suka, který napsal scénickou hudbu k pohádce Julia Zeyera *Radúz a Mahulena*. V učebnici na s. 111 je velice stručně uveden děj včetně výkladu, který lze použít jako motivaci k poslechu.

Radúz, syn Nyoly – manželky krále magurského, na honu pronásleduje bílého jelena. Dostane se však za hranice své země. Tam sice jelena dostihne a zabije, ale je dopaden a uvržen do žaláře, neboť jelen patřil dceři krále oné země – krásné Mahuleně. Královna země Runa dá Radúze přikovat ke skále v horách. Po své nic netušící dceři Mahuleně posílá Radúzovi otrávený nápoj. Při přelévání do křišťálové nádoby však nádoba pukne. Mahulena odpouští Radúzovi zabítí svého jelena a zamiluje se do něj. Získá klíč od okovů a Radúze osvobodí. Spolu prchají do Radúzovy země. To vytuší Runa, dostihne je a Radúz s ní musí podstoupit boj. Zápas sice vyhraje, je však Runou proklet: v okamžiku, kdy Radúze políbí jiná žena, on ztratí paměť a Mahulena se promění v strom. Radúz s Mahulenou se konečně vracejí do magurského kraje. Tam je však čeká smutná novina – král je mrtev (motiv smrti – dvě zvětšené kvarty). Matka Nyola políbí Radúze v dojetí na čelo a v tom okamžiku začíná účinkovat Runina kletba. Mahulena se promění v topol a Radúz ztratí paměť. Chodí jako smyslů zbavený, jen pod topolem v královské zahradě nalézá klid. Topol jako by ho přitahoval. Radúzova matka myslí, že příčinou všeho trápení je onen strom, a rozhodne se jej pokácet. Jakmile se však sekera dotkne kmene, ze stromu vytryskne krev, která dopadne na Radúzovo čelo. V tom okamžiku nabývá Radúz ztracenou paměť a z rozpuštěného stromu vychází Mahulena. Kletba je zrušena.

Vlastní činností bude poslech hudební ukázky (CD č. 37). Je z první větvy suity *O věrném milování Radúze a Mahuleny a jejich strastech*. V úvodu zazní melodie ve violoncellech (můžeme zopakovat pojem melodie – viz hudebněvýrazové prostředky). Melodie nás – i díky bar-

vě zvuku violoncell – jakoby přenesl do starodávné, mytické krajiny, kde se děj odehrává. Hudba na nás dýchne skutečně pohádkovou atmosférou, kterou zvýrazní ještě více melodie v sólových houslích (můžeme srovnat s melodií v *Šeherezádě* R. Korsakova). Hudba k dramatické pohádce Julia Zeyera byla tak oblíbená, že z ní Suk vytvořil samostatnou orchestrální suitu.

XVIII.

Hudba, kam se podíváš

(1 hodina)

Předposlední kapitola je postavena tak, aby žáci mohli s učitelem diskutovat na téma „hudba kolem nás“. Výsledkem diskuse a práce by mělo být poznání, že hudba v nadměrné míře může obtěžovat, škodit, znechutit se apod., a to není samozřejmě jejím účelem.

Na tuto lekci žáky předem připravíme. Jako úkol jim zadáme, aby si připravili svou nejoblíbenější skladbu (píseň) na nějakém nosiči (CD, kazeta), popřípadě si přečetli celou kapitolu. Na hodině pak některé z ukázek pustíme. Možná budeme překvapeni, kolik žáků přinese stejné skladby či písně od stejných interpretů – zde můžeme začít debatou o ovlivňování nás posluchačů médií. S žáky pak vybereme jednu píseň (část) kterou budeme v hodině několikrát pouštět – zinscenujeme podle scénáře popsaného v učebnici včetně uvedených dialogů, nebo scénář přizpůsobíme, popř. obměníme podle vlastní fantazie či představ žáků. Jde vlastně o jakousi „volnou hodinu“, která má však v hudební výchově své místo.

XIX.

Zpěvácké intermezzo: Nakonec

(1 hodina)

Společným tématem písní uvedených v tomto intermezzu je téma rozloučení, téma ukončení nějaké životní etapy, pouti.

První píseň – *Marnivá sestřenice* – nebude asi žákům neznámá. Píseň nacvičíme imitací, popřípadě využijeme následující intonační zkratku:

Musical notation for the first exercise. The melody line (treble clef) has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 4/4 time signature. The notes are: A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), D5 (quarter), E5 (quarter), D5 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F#4 (quarter), E4 (quarter), D4 (quarter), C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter). The bass line (treble clef) has the same key signature and time signature. The notes are: F#3 (quarter), G3 (quarter), A3 (quarter), B3 (quarter), C4 (quarter), D4 (quarter), E4 (quarter), F#4 (quarter), G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), D5 (quarter), E5 (quarter), D5 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter). Chords are indicated above the melody line: A (A4), E (E5), A (A4), A7 (A4, F#4, C#5, G#5), D (D5), Dmi (D5, F#4, A4), and A (A4). Chords are indicated below the bass line: Fis (F#3, A3), H (B3), E7 (E4, G#4, B4, D5), and A (A3, C#4, E4, G#4).

Píseň doprovodíme takto:

Upravil Dalibor Matoška

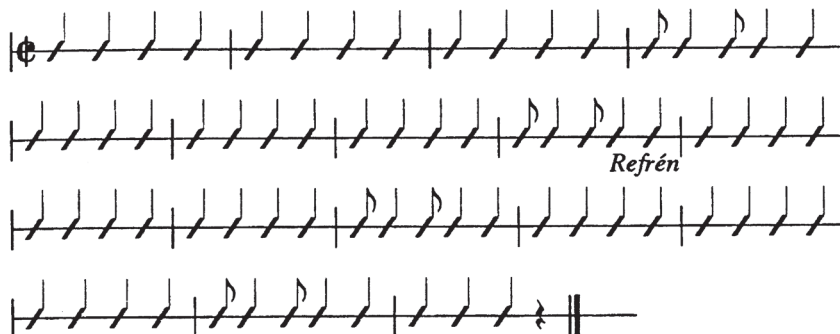
Klavír
(keyboard)

Musical notation for the piano accompaniment. The first system shows the piano part (grand staff) with a key signature of two sharps and a 4/4 time signature. The piano part has a bass line with chords: A (A3, C#4, E4, G#4), E (E4, G#4, B4, D5), and A (A3, C#4, E4, G#4). The keyboard part has a melody line with notes: A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), D5 (quarter), E5 (quarter), D5 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F#4 (quarter), E4 (quarter), D4 (quarter), C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter). The second system shows the piano part with chords: A (A3, C#4, E4, G#4), D (D4, F#4, A4, C#5), and Dmi (D4, F#4, A4, C#5). The keyboard part has notes: A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), D5 (quarter), E5 (quarter), D5 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F#4 (quarter), E4 (quarter), D4 (quarter), C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter). The third system shows the piano part with chords: A (A3, C#4, E4, G#4), Fismi (F#3, A3, C#4, E4), H (B3), E7 (E4, G#4, B4, D5), and A (A3, C#4, E4, G#4). The keyboard part has notes: A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), D5 (quarter), E5 (quarter), D5 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F#4 (quarter), E4 (quarter), D4 (quarter), C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter).

Píseň *Tři kříže* budou žáci jistě znát. Přesto však budeme dbát správných pěveckých návyků. S ohledem na rytmus doporučujeme vydeklamovat rytmicky text (pozor na synkopovaný rytmus v refrénu). Recitaci ve 4. sloce může provést buď sbor, nebo jednotlivec s výrazným hlasem. Píseň doprovodíme následovně:

Kytara - schéma

(D. M.)

I následující píseň – *Severní vítr* – budou žáci s největší pravděpodobností znát. V doprovodu si vystačíme jen s kytarou.

Kytara - schéma

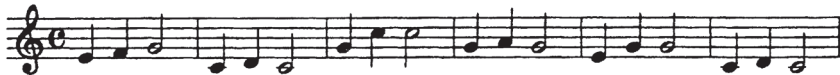
(D. M.)

P = palec
 1 = ukazováček
 2 = prostředník
 3 = prsteník

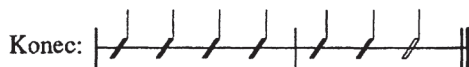
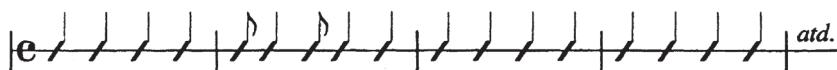
Píseň *Hlídej lásku* od skupiny Brontosaurus patří sice k těm známějším, přesto se v ní zaměříme především na precizní nácvik rytmu. Rytmus lze nacvičit jednak vytleskáváním (lze použít i rytmické nástroje), jednak rytmickou deklamací (popřípadě oboje spojit). Píseň je v C dur, proto, pokud nacvičujeme píseň intonací, lze využít tonální postupy v C dur a následující intonační zkratku (viz notový zápis na další straně), jinak nacvičíme melodii imitací. Ve výsledku lze rytmus písně podepřít právě zmiňovanými rytmickými (Orffovými) nástroji. Píseň pak doprovodíme podle uvedeného schématu (viz další strana).

Intonační zkratka

Doprovod písni

Kytara - schéma (podle kytarových značek)

Mgr. Alexandros Charalambidis,
Mgr. Dalibor Matoška

METODICKÁ PŘÍRUČKA
k učebnici

HUDEBNÍ VÝCHOVA **pro 6. ročník základní školy**

Obálka Václav Hanuš

Sazba not Kvido Dostál

Vydalo roku 2000 SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost,

Bělehradská 47, 120 00 Praha 2

Odpovědná redaktorka PhDr. Milana Čechurová

Výtvarný redaktor Václav Hanuš

Typografie a technická redakce Marcela Jirsová

Sazba, reprodukce a tisk **SERIFA**®, s. r. o., Jinonická 80, Praha 5

Počet stran 60

1. vydání

Cena 73 Kč

ISBN 80-7235-114-1

53741

Učebnice si můžete objednat na adrese:

SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost,
Ostrovní 30, 110 00 Praha 1, tel./fax (02) 2423 7269, www.spn.cz

nebo

Expediční středisko FORTUNA, Čestlice 108,

251 70 Praha-východ,

Tel. (02) 9005 3334, fax (02) 9005 3335

Učebnice si můžete přímo zakoupit na adrese:

Knihkupectví FORTUNA, Ostrovní 30, 110 00 Praha 1,

Tel./fax (02) 2423 4515